Scientific Quarterly of Culture Studies - Communication
Vol. 27, Series. 107, No. 75, Autumn 2026/ 299 - 334
https://doi.org/10.22083/jccs.2026.511367.4081

Scientific-Research Article علمی - پژوهشی

Comparative Analysis of Kim's Integrative Theory of Communication and Cross-Cultural Adaptation and the Islamic Concept of Ta'arof

Masoud Nikravesh, *Ph.D. Student, Baqir al-Olum University, Qom, Iran. (Corresponding Author)*
Email: nikraveshmasoud5@gmail.com

Ali Asghar Eslami Tanha, *Assistant Professor, Department of Cultural Studies and Communication, Baqir al-Olum University, Qom, Iran. Email: islamitanha12@gmail.com*

Extended Abstract

Introduction: This study compares Young Yun Kim's integrative theory of communication and cross-cultural adaptation with the Islamic concept of *ta'arof*. It addresses a gap identified through the review of previous research: although existing studies have examined Islamic approaches to intercultural communication and Western theories of cross-cultural adaptation, these two perspectives have rarely been subjected to systematic comparative analysis. The study aims to identify their central concepts, points of convergence and divergence, differences in their functions and purposes, and the possibilities for bringing selected insights from the two approaches into theoretical dialogue. The comparison treats Kim's theory and *ta'arof* as conceptually distinct approaches with different intellectual and cultural origins rather than as interchangeable explanations of intercultural communication.

Methods: The study adopts a qualitative comparative approach based on documentary and library research. The materials include books, scholarly articles, Qur'anic texts and commentaries, and selected works by Muslim thinkers relevant to the research topic. The analysis was conducted in two stages. First, the theoretical foundations, key concepts, functions, and objectives of each approach were examined separately through qualitative reading and interpretation of the selected sources. Second, the two approaches were compared according to four criteria: (1) their central concepts and principles; (2) their functions and objectives; (3) their treatment of cultural diversity; and (4) their potential points of convergence and mutual influence. The study did not involve interviews, surveys, or other forms of participant-based data collection. Accordingly, its conclusions are interpretive and conceptual and are derived from the documentary materials and comparative framework employed in the study.

Findings: The analysis presents Kim's theory primarily as an account of cross-cultural adaptation, particularly the processes through which immigrants and other newcomers respond to and interact with a new cultural environment. Adaptation is conceptualized as a gradual and dynamic process involving encounters with unfamiliar norms, social and psychological challenges, learning, and changing relationships with the host environment. The article also considers Berry's acculturation strategies as a related conceptual framework and discusses stages such as initial culture shock, adjustment, integration, and relative stability. Within this perspective, communication is closely associated with learning about the host society, interacting with its members, and developing the competencies necessary to function within a new cultural environment. The central analytical focus is therefore the individual's adaptation process and the conditions that may facilitate or constrain it.

Ta'arof is examined through Islamic sources, particularly the article's interpretation of Qur'an

49:13, which is connected to the principle of mutual recognition. In the study's interpretation, *ta'arof* represents an ethical and social principle that encourages individuals and groups to know and recognize one another, respect human dignity, and engage constructively across cultural and social differences. The concept is associated with mutual understanding, respectful interaction, social solidarity, peaceful coexistence, and the preservation of cultural identity. From this perspective, communication is not understood solely as a mechanism through which individuals adapt to a host society. It also has a relational and normative dimension, involving the cultivation of respectful relationships and reciprocal recognition among individuals and groups.

The comparison reveals both a shared concern with meaningful interaction and understanding across cultural differences and substantial differences in intellectual origin, analytical focus, and purpose. Kim's theory emerged from intercultural communication and migration research and focuses primarily on the individual's process of adaptation to a new cultural environment. *Ta'arof*, as interpreted in the study, is grounded in Islamic ethical and Qur'anic thought and places greater emphasis on reciprocal recognition, respectful interaction, and the quality of relationships among individuals and groups. The two approaches therefore address related questions concerning communication and intercultural relations but operate at different analytical levels. Their shared attention to interaction and mutual understanding creates a basis for theoretical dialogue; however, their different conceptual foundations and objectives indicate that *ta'arof* should not be treated simply as an alternative label for cross-cultural adaptation theory.

Based on this comparison, the study proposes that selected insights from the two approaches could contribute to the development of a culturally responsive perspective on intercultural communication. Kim's framework may help identify communication needs, adaptation challenges, and processes experienced by newcomers, while principles associated with *ta'arof* may foreground reciprocal respect, mutual recognition, and sensitivity to cultural difference. This proposed integration remains conceptual. The study does not develop an operational model with empirically tested components, nor does it provide empirical evidence demonstrating that a combined framework produces improved communication outcomes. Its contribution lies instead in identifying potential areas of theoretical convergence and providing a conceptual rationale for future model development and empirical assessment.

Conclusion: The comparison suggests that Kim's integrative theory of communication and cross-cultural adaptation and the Islamic concept of *ta'arof* can be brought into productive theoretical dialogue while retaining their distinct intellectual and cultural foundations. Kim's framework provides an explanation of individual adaptation processes in intercultural contexts, whereas *ta'arof* offers an ethical and relational perspective centered on mutual recognition, dignity, and respectful interaction. Their shared concern with understanding and communication across cultural differences provides a basis for proposing a complementary perspective, while their differences caution against treating the two approaches as theoretically equivalent.

Given the documentary and conceptual nature of the present study, its findings cannot establish the practical effectiveness of such an integrated perspective. Future research should operationalize the proposed points of convergence, specify their constituent dimensions, and evaluate them empirically across different cultural and social contexts. Comparative studies could further examine how such a framework operates in diverse intercultural encounters and whether it can support processes of adaptation while simultaneously maintaining reciprocal respect, recognition, and sensitivity to cultural difference.

Keywords: Integrative theory of communication and cross-cultural adaptation, ta'arof, Islam, mutual recognition, qualitative comparative analysis.

فصلنامه علمی مطالعات فرهنگ - ارتباطات
سال ۲۷ / شماره ۷۵/ شماره مسلسل ۱۰۷ / پاییز ۱۴۰۵/ ۳۳۴ - ۲۹۹
Scientific Quarterly of Culture Studies - Communication
Vol. 27, Series. 107, No. 75, Autumn 2026/ 299 - 334
https://doi.org/10.22083/jccs.2026.511367.4081
Scientific-Research Article علمی - پژوهشی

تحلیل تطبیقی نظریه تلفیقی ارتباطات و سازگاری میان‌فرهنگی کیم و مفهوم تعارف در اسلام

مسعود نیک‌روش[۱]، علی‌اصغر اسلامی تنها[۲]

چکیده

در عصر ارتباطات جهانی، درک متقابل فرهنگ‌ها اهمیتی فزاینده یافته است. این پژوهش نظریه تلفیقی ارتباطات و سازگاری میان‌فرهنگی یانگ یون کیم را با مفهوم تعارف در اسلام مقایسه می‌کند تا وجوه اشتراک و تفاوت آن‌ها را نشان دهد. پژوهش با روش تحلیل تطبیقی کیفی و مطالعه اسنادی، مبانی نظری و کاربردهای مطرح‌شده برای هر دو رویکرد را بررسی کرده است. یافته‌ها حاکی از آن است که هر دو بر ارتباط مؤثر و توجه به دیگری تأکید دارند؛ اما در خاستگاه و هدف تفاوت می‌کنند. نظریه کیم فرایند سازگاری مهاجران با محیط فرهنگی تازه را توضیح می‌دهد؛ تعارف، در خوانش قرآنی این پژوهش، بر شناخت متقابل و احترام به تفاوت‌ها به‌عنوان اصولی اخلاقی و اجتماعی تأکید دارد. بر پایه این مقایسه، مقاله امکان بهره‌گیری هم‌زمان از چارچوب سازگاری کیم و اصول تعارف را برای پیشنهاد الگویی فرهنگی‌حساس مطرح می‌کند. این الگو در پژوهش حاضر به‌طور تجربی آزموده نشده است؛ ازاین‌رو، ارزیابی آن در محیط‌ها و فرهنگ‌های گوناگون به پژوهش‌های آینده واگذار می‌شود.

واژگان کلیدی

نظریه تلفیقی ارتباطات و سازگاری میان‌فرهنگی، تعارف، اسلام، شناخت متقابل، تحلیل تطبیقی.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۲۵

۱. دانشجوی دکتری فرهنگ و ارتباطات دانشگاه باقرالعلوم(ع) قم، ایران. (نویسنده مسئول) NikraveshMasoud5@gmail.com

۲. استادیار گروه مطالعات فرهنگی و ارتباطات، دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم، ایران. islamitanha12@gmail.com

مقدمه

در دنیای امروز (موسوم به عصر ارتباطات) که ارتباطات میان‌فرهنگی به یک ضرورت انکارناپذیر تبدیل شده است، درک صحیح از نظریه‌های ارتباطی و مفاهیم فرهنگی، اهمیت بسزایی دارد. نظریه «نظریه تلفیقی کیم» به‌عنوان یکی از رویکردهای نوین در حوزه ارتباطات، سعی در ایجاد همگرایی میان جنبه‌های مختلف ارتباطی دارد. از سوی دیگر، مفهوم تعارف در فرهنگ اسلامی نیز به‌عنوان یکی از اصول مهم در تعاملات اجتماعی و میان‌فرهنگی، شناخته می‌شود (خورشید نام، ۱۳۸۹).

این پژوهش با هدف بررسی تطبیقی نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف در اسلام، به دنبال کشف نقاط اشتراک و افتراقِ این دو مفهوم است. اهمیت این موضوع ازآنجا ناشی می‌شود که درک عمیق‌تر از این دو مفهوم و کاربست آن در جامعه، می‌تواند به بهبود ارتباطات میان‌فرهنگی، به‌ویژه در جوامع اسلامی، کمک شایانی نماید. همچنین مطالعه تطبیقی نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف در اسلام، می‌تواند به درک بهتر چالش‌های ارتباطی در جوامع چندفرهنگی کمک کند؛ چراکه در دنیای معاصر که مهاجرت و تعاملات بین‌المللی افزایش یافته است، درک متقابل فرهنگ‌ها اهمیت بیشتری پیدا کرده است.

غمامی و اسلامی‌تنها در کتاب همشناسی فرهنگی به اهمیت الگوهای ارتباطی ارائه شده در قرآن اشاره کرده‌اند. آن‌ها معتقدند که خودمحوری در دنیای معاصر به یک بحران جدی تبدیل شده است که خود را در قالب‌های مختلفی همچون نژادپرستی، غرب‌محوری و تکفیر نمایان ساخته است (غمامی و اسلامی‌تنها، ۱۳۹۵). در این راستا، بررسی تطبیقی نظریه تلفیقی کیم و مفهوم اسلامی تعارف می‌تواند راهکارهایی را برای مقابله با این چالش‌ها ارائه دهد.

پژوهش حاضر با هدف اصلی تحلیل تطبیقی نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف در اسلام انجام می‌شود. این تحلیل به‌دنبال شناسایی شباهت‌ها و تفاوت‌های اساسی این دو مفهوم و بررسی امکان همگرایی و تأثیرگذاری متقابل آن‌ها در بهبود ارتباطات میان‌فرهنگی است.

اهداف فرعی پژوهش:

- شناسایی مفاهیم و اصول کلیدی در نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف در اسلام؛
- بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌ها میان این دو مفهوم در ابعاد نظری و عملی؛

تحلیل کارکردها و اهداف هر یک از این مفاهیم در جوامع؛

- بررسی امکان همگرایی و تأثیرگذاری متقابل این دو مفهوم در بهبود ارتباطات میان‌فرهنگی.

سؤالات فرعی پژوهش:

- مفاهیم و اصول کلیدی در نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف در اسلام کدام‌اند؟
- چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی میان نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف در اسلام وجود دارد؟
- کارکردها و اهداف هر یک از این مفاهیم در جوامع چیست؟
- چگونه می‌توان از نقاط قوت هر دو مفهوم برای بهبود ارتباطات میان‌فرهنگی استفاده کرد؟

برای دستیابی به این اهداف، پژوهش حاضر از روش تحلیل تطبیقی کیفی استفاده می‌کند که به مقایسه سیستماتیک دو پدیده یا مفهوم از زمینه‌های فرهنگی مختلف می‌پردازد (Ragin, 2014, Collier, 1993). این رویکرد امکان شناسایی نقاط اشتراک، تفاوت‌ها و ظرفیت‌های همگرایی را فراهم می‌آورد و به توسعه درک عمیق‌تری از موضوع مورد مطالعه کمک می‌کند (Lijphart, 1971).

پیشینه پژوهش

در حوزهٔ ارتباطات میان‌فرهنگی، پژوهش‌های متعددی با رویکردها و زوایای مختلف انجام شده است که هر یک به جنبه‌ای از این موضوع پرداخته‌اند. در این بخش، مهم‌ترین مطالعات داخلی و خارجی مرتبط با موضوع پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مطالعات داخلی

در پژوهشی با عنوان الگوی ارتباطات میان‌فرهنگی مسلمانان با مسیحیان در قرآن کریم، به تحلیل آیات قرآنی پرداخته شد که به اصول ارتباطی بین پیروان ادیان مختلف اشاره دارند. این پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی، به بررسی الگوهای ارتباطی موجود در قرآن پرداخت و اصولی نظیر احترام متقابل، همزیستی مسالمت‌آمیز و فهم مشترک را به‌عنوان مبانی ارتباطات میان‌فرهنگی شناسایی کرد. یافته‌های این مطالعه نشان داد که قرآن از رویکرد اقناعی برای درک و پذیرش متقابل میان فرهنگ‌ها استفاده می‌کند و تأکید می‌نماید که تعاملات مؤثر میان مسلمانان و پیروان ادیان

دیگـر می‌توانـد بـه کاهـش تنش‌هـا و تقویـت همبسـتگی اجتماعـی منجـر شـود (ارزانـی و اهتمـام، ۱۳۹۴).

در مقالـه‌ای بـا عنـوان نقـش ارتباطـات میان‌فرهنگـی در تصمیـم کشـورها بـه تنش‌زدایـی، بـه بررسـی نقـش ارتباطـات میان‌فرهنگـی در فراینـد تنش‌زدایـی بیـن کشـورها پرداختـه شـد. ایـن پژوهـش بـا اسـتفاده از روش توصیفی ـ تحلیلی و گـردآوری اطلاعـات به‌صـورت کتابخانـه‌ای، دو نـوع تنش‌زدایـی را شناسـایی کـرد؛ تنش‌زدایـی از بـالا کـه میـان رهبـران و طبقـه حاکمـه صـورت می‌گیـرد و تنش‌زدایـی از پاییـن کـه ابتـدا میـان مـردم دو کشـور آغـاز می‌شـود. یافته‌هـای ایـن مطالعـه نشـان داد کـه ارتباطـات میان‌فرهنگـی بـا افزایـش آگاهـی و شـناخت ملت‌هـا از یکدیگـر و رفـع سـوءتفاهمات احتمالـی، زمینـه را بـرای مشـروعیت تصمیـم دولت‌هـا بـه تنش‌زدایـی فراهـم می‌کنـد. ایـن پژوهـش بـر اهمیـت تغییـر دیـدگاه و ادراک مـردم نسـبت بـه فرهنگ‌هـای دیگـر به‌عنـوان پیش‌نیـاز تنش‌زدایـی پایـدار تأکیـد می‌نمایـد (جمشـیدی، سـلطانی‌نژاد و بیـات، ۱۳۹۵).

در پژوهشـی بـا عنـوان ارتباطـات میان‌فرهنگـی: فرهنـگ شـرق در مقایسـه بـا فرهنـگ غـرب، بـه مقایسـه فرایندهـای ارتباطـی میان‌فرهنگـی در دو بسـتر فرهنگـی شـرق و غـرب پرداختـه شـد. ایـن مطالعـه بـا اسـتفاده از روش مصاحبـه و مشـاهده شـرکت‌کنندگان در کشـور تایـوان، تفاوت‌هـای اساسـی در شـیوه‌های ارتباطـی را شناسـایی کـرد. یافته‌هـا نشـان داد کـه افـراد غربـی در ارتباطـات خـود تمایـل بـه اسـتفاده از جمـلات مسـتقیم و کوتـاه دارنـد، درحالی‌کـه مـردم شـرق بـه سـمت اتخـاذ رویکـردی نرم‌تـر و انطبـاق بیشـتر بافرهنـگ بومی‌گرایـش دارنـد. ایـن پژوهـش همچنیـن بـه نقـش اصـول فلسـفی و فرهنگـی نظیـر آموزه‌هـای کنفسـیوس در شـکل‌گیری الگوهـای ارتباطـی اشـاره کـرد و نشـان داد کـه درک ایـن تفاوت‌هـای فرهنگـی بـرای موفقیـت در ارتباطـات میان‌فرهنگـی ضـروری اسـت (قبادنـژاد و رحیمـی، ۱۳۹۶).

در مقالـه‌ای بـا عنـوان همشناسـی فرهنگـی به‌مثابـه الگـوی ارتباطـات میان‌فرهنگـی در قـرآن؛ رویکـردی تطبیقـی، بـه تحلیـل مفهـوم تعـارف در اسـلام به‌عنـوان یـک الگـوی جامـع بـرای ارتباطـات میان‌فرهنگـی پرداختـه شـد. ایـن پژوهـش بـا اسـتفاده از روش تحلیـل تطبیقـی، مفهـوم همشناسـی فرهنگـی را در قـرآن بررسـی کـرد و آن را به‌عنـوان جایگزینـی بـرای مفهـوم تسـاهل غربـی معرفـی نمـود. یافته‌هـای ایـن مطالعـه نشـان داد کـه تعـارف قرآنـی فراتـر از تحمـل صـرف تفاوت‌هـا، بـه دنبـال ایجـاد درک عمیـق و تعامـلات مؤثـر میان فرهنگ‌هـای مختلـف اسـت. ایـن رویکـرد بـر شـناخت متقابـل، احتـرام بـه تنـوع فرهنگـی

و ایجـاد تعامـلات مثبـت تأکیـد دارد و می‌توانـد به‌عنـوان مدلـی بـرای بهبـود ارتباطـات میان‌فرهنگـی در جوامـع معاصـر بـه‌کار رود (غمامـی و اسـلامی‌تنها، ۱۴۰۱).

مطالعات خارجی

در پژوهشـی بـا عنـوان بازآزمـون مـدل یکپارچـه شایسـتگی ارتباطـات میان‌فرهنگـی در دانشـجویان بین‌المللـی از زمینـه آسـیایی مالـزی، بـه بررسـی عوامـل مؤثـر بـر شایسـتگی ارتباطـات میان‌فرهنگـی دانشـجویان بین‌المللـی پرداختـه شـد. ایـن مطالعـه بـا اسـتفاده از روش پیمایشـی و تحلیـل داده‌هـای کمـی از ۳۷۴ دانشـجوی بین‌المللـی، مـدل یکپارچـه شایسـتگی ارتباطـات میان‌فرهنگـی را مـورد آزمـون مجـدد قـرار داد. یافته‌هـا نشـان داد کـه عوامـل انگیزشـی، مهارت‌هـای ارتباطـی و دانـش فرهنگـی به‌طـور معنـاداری بـر موفقیـت دانشـجویان در تعامـلات میان‌فرهنگـی تأثیـر می‌گذارنـد. ایـن پژوهـش بـر اهمیـت توسـعه برنامه‌هـای آموزشـی بـرای تقویـت شایسـتگی‌های ارتباطـی دانشـجویان بین‌المللـی تأکیـد کـرد و نشـان داد کـه درک تفاوت‌هـای فرهنگـی و توانایـی انطبـاق بـا آن‌هـا از عوامـل کلیـدی موفقیـت در محیط‌هـای چندفرهنگـی اسـت (Nadeem, Mohammed, & Dalib, 2020).

در مـرور نظام‌منـدی بـا عنـوان الزامـات و اهمیـت شایسـتگی ارتباطـات میان‌فرهنگـی در قـرن بیسـت و یکـم، بـه بررسـی جامـع پژوهش‌هـای انجام‌شـده در ایـن حـوزه پرداختـه شـد. ایـن مطالعـه بـا بررسـی ۴۵ مقالـه منتشرشـده در مجـلات نمایـه شـده در Web of Science و SCOPUS طـی سـال‌های ۲۰۰۰ تـا ۲۰۲۳، بـه شناسـایی جنبه‌هـای عملـی و عناصـر کلیـدی شایسـتگی ارتباطـات میان‌فرهنگـی پرداخـت. یافته‌هـا نشـان داد کـه شایسـتگی ارتباطـات میان‌فرهنگـی یکـی از نیازهـای اساسـی زندگـی بشـر در دنیـای جهانی‌شـده امـروز اسـت، به‌ویـژه در حوزه‌هـای آمـوزش مـدرن و تجـارت بین‌المللـی. ایـن پژوهـش بـر اهمیـت توسـعه مهارت‌هـا، دانـش و نگرش‌هـای لازم بـرای تعامـلات مؤثـر میان‌فرهنگـی تأکیـد کـرد و نشـان داد کـه ایـن شایسـتگی‌ها می‌تواننـد بـه کاهـش سـوءتفاهم‌ها و بهبـود همکاری‌هـای بین‌المللـی منجـر شـوند (Sarwari et al., 2024).

در مقالـه‌ای بـا عنـوان ارتباطـات میان‌فرهنگـی، بـه تحلیـل نقـش آگاهـی میان‌فرهنگـی در آمـوزش زبـان انگلیسـی پرداختـه شـد. ایـن پژوهـش بـا رویکـرد مـروری، مدل‌هـای مختلـف شایسـتگی ارتباطـی میان‌فرهنگـی از جملـه مـدل Byram را بررسـی کـرد و بـر اهمیـت ادغـام ابعـاد میان‌فرهنگـی در آمـوزش زبـان تأکیـد نمـود. یافته‌هـای ایـن مطالعـه نشـان داد کـه آگاهـی میان‌فرهنگـی شـامل درک نقـش اشـکال، رویه‌هـا و چارچوب‌هـای فرهنگـی در تعامـلات اسـت و ایـن آگاهـی به‌ویـژه بـرای زبان‌آمـوزان انگلیسـی کـه در محیط‌هـای متنـوع

فرهنگی فعالیت می‌کنند، حیاتی است. این پژوهش همچنین به چالش‌های موجود در یکپارچه‌سازی فرهنگ در آموزش زبان اشاره کرد و پیشنهاد داد که فرهنگ نباید به‌عنوان یک مهارت جانبی، بلکه به‌عنوان جزء اصلی فرایند یادگیری زبان در نظر گرفته شود (Baker, 2024).

جمع‌بندی و خلأ پژوهشی

مرور پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که مطالعات متعددی به جنبه‌های مختلف ارتباطات میان‌فرهنگی از منظرهای متنوع پرداخته‌اند. مطالعات داخلی عمدتاً بر الگوهای ارتباطی قرآنی، نقش ارتباطات میان‌فرهنگی در تنش‌زدایی و تفاوت‌های فرهنگی بین شرق و غرب تمرکز داشته‌اند، درحالی‌که مطالعات خارجی بیشتر به شایستگی ارتباطات میان‌فرهنگی، مدل‌های نظری و کاربردهای عملی آن در محیط‌های آموزشی و بین‌المللی پرداخته‌اند.

بااین‌حال، بررسی دقیق ادبیات موجود نشان می‌دهد که تاکنون مطالعه‌ای به‌طور مشخص به مقایسه تطبیقی نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف در اسلام نپرداخته است. اگرچه پژوهش‌هایی به بررسی الگوهای ارتباطی اسلامی و نیز مطالعاتی به تحلیل نظریه‌های غربی ارتباطات میان‌فرهنگی پرداخته‌اند، اما هیچ مطالعه‌ای به‌صورت سیستماتیک این دو رویکرد را در یک تحلیل تطبیقی مورد بررسی قرار نداده است. این خلأ پژوهشی، ضرورت انجام پژوهش حاضر را نشان می‌دهد.

پژوهش حاضر با مقایسه نقاط اشتراک و افتراق نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف، به گسترش درک نظری و کاربردی ارتباطات میان‌فرهنگی کمک می‌کند. این مطالعه ظرفیت‌های همگرایی دو رویکرد را بررسی می‌کند و مبنایی نظری برای پیشنهاد چارچوبی تلفیقی فراهم می‌آورد؛ چارچوبی که می‌تواند در جوامع چندفرهنگی و با توجه به ضرورت درک متقابل و احترام به تنوع فرهنگی ارزیابی شود.

روش پژوهش

این پژوهش از روش تحلیل تطبیقی کیفی بهره می‌برد که یکی از رویکردهای شناخته‌شده در مطالعات میان‌رشته‌ای برای مقایسه نظام‌مند مفاهیم، نظریه‌ها یا پدیده‌های فرهنگی است. تحلیل تطبیقی به پژوهشگر امکان می‌دهد تا با شناسایی شباهت‌ها و تفاوت‌های بنیادین میان دیا چند پدیده از زمینه‌های فرهنگی متفاوت، به درک عمیق‌تری از موضوع دست یابد و امکان همگرایی یا تعامل میان آن‌ها را بررسی کند (Ragin, 2014, Lijphart, 1971).

در این پژوهش، تحلیل تطبیقی برای بررسی دو رویکرد ارتباطی به کار گرفته شده است: نظریه تلفیقی کیم که ریشه در مطالعات غربی ارتباطات میان‌فرهنگی دارد (Kim, 2001) و مفهوم تعارف که از متون اسلامی به‌ویژه قرآن کریم استخراج شده است (غمامی و همکاران، ۱۳۹۵). این رویکرد امکان شناسایی نقاط اشتراک، تفاوت‌ها و ظرفیت‌های همگرایی این دو مفهوم را فراهم می‌آورد (Collier, 1993).

داده‌های این پژوهش از راه مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای گردآوری شده‌اند. منابع اصلی شامل کتاب‌ها، مقالات علمی‌پژوهشی و متون معتبر اسلامی‌اند که با توجه به ارتباط مستقیمشان با موضوع انتخاب شده‌اند (Bowen,2009). برای بررسی نظریه تلفیقی کیم، آثار خود او و پژوهش‌های مرتبط با سازگاری میان‌فرهنگی مطالعه شدند. برای تحلیل تعارف اسلامی نیز تفاسیر قرآنی، آثار اندیشمندان اسلامی و مطالعات معاصر درباره ارتباطات میان‌فرهنگی از منظر اسلام بررسی شدند.

فرایند تحلیل در دو مرحله اصلی انجام شده است. در مرحله نخست، مبانی نظری هر یک از دو مفهوم به‌صورت مستقل بررسی و تحلیل شده است تا درک جامعی از اصول، مفاهیم کلیدی، کارکردها و اهداف هر رویکرد حاصل شود. این مرحله شامل مطالعه عمیق منابع، استخراج مفاهیم کلیدی و تحلیل محتوای کیفی متون است (Krippendorff, 2018). در مرحله دوم، تحلیل تطبیقی انجام شده که در آن دو رویکرد بر اساس معیارهای مشخصی مقایسه می‌شوند. این معیارها شامل مفاهیم و اصول بنیادین، کارکردها و اهداف در جوامع، رویکرد به تنوع فرهنگی و امکان تأثیرگذاری متقابل است.

برای تحلیل تطبیقی، از چارچوب مقایسه‌ای استفاده شده که بر اساس مطالعات پیشین در حوزه ارتباطات میان‌فرهنگی تدوین شده است (Gudykunst & Kim, 2003). این چارچوب امکان مقایسه نظام‌مند دو رویکرد را در ابعاد مختلف فراهم می‌آورد و به شناسایی نقاط همگرایی و واگرایی کمک می‌کند. تحلیل داده‌ها به‌صورت تفسیری و با رویکرد استقرایی انجام شده است که در آن الگوها، موضوعات مشترک و تفاوت‌های معنادار از طریق مقایسه دقیق متون شناسایی می‌شوند.

اعتبار یافته‌ها از طریق استفاده از منابع متنوع و معتبر، بررسی دقیق و چندباره متون و مقایسه نظام‌مند بر اساس معیارهای مشخص تأمین شده است. همچنین برای افزایش روایی تحلیل، تلاش شده است تا هر دو رویکرد با عمق کافی بررسی شوند و مقایسه بر اساس درک جامع از هر مفهوم صورت گیرد، نه بر اساس برداشت‌های سطحی.

۴. یافته‌های پژوهش

۴ـ۱. نظریه تلفیقی کیم

نظریه تلفیقی کیم، با عنوان اصلی Theory Integrative An :Intercultural Becoming Adaptation Cultural-Cross and Communication of، فرایند سازگاری میان‌فرهنگی را توضیح می‌دهد؛ فرایندی که در آن افراد با محیط فرهنگی تازه تعامل می‌کنند و به‌تدریج با آن سازگار می‌شوند. این نظریه به‌ویژه به تجربه مهاجران و چگونگی انطباق آنان با محیط جدید می‌پردازد (Kim, 2001).

سازگاری میان‌فرهنگی از جمله موضوعاتی است که از دهه ۱۹۳۰ میلادی به‌صورت گسترده در امریکا موردمطالعه قرار گرفته است، کشوری که همواره با ورود مهاجران از فرهنگ‌های مختلف روبه‌رو بوده است (Spicer, 1968, Stonequist, 1937). در این پژوهش‌ها، فرایند سازگاری به‌عنوان تلاش فرد برای ایجاد رابطه‌ای کارآمد و متقابل با محیط فرهنگی جدید تعریف شده است. سازگاری میان‌فرهنگی نه‌تنها شامل یادگیری زبان و هنجارهای اجتماعی جدید است، بلکه نیازمند تغییر نگرش‌ها و رفتارهای فردی نیز است. این تغییرات به‌طور خاص در میان مهاجرانی که به‌دنبال زندگی و کار در کشورهای جدید هستند، موردتوجه قرار می‌گیرند.

در نظریه تلفیقی کیم، سازگاری میان‌فرهنگی به‌عنوان فرایندی پویا و تدریجی توصیف می‌شود که در آن، فرد مهاجر نه‌تنها باید با هنجارهای جدید فرهنگی آشنا شود، بلکه باید تلاش کند تا تعادل روانی و اجتماعی خود را در مواجهه با چالش‌های محیط جدید حفظ کند. این فرایند به‌خصوص در کشورهایی مانند امریکا، کانادا، استرالیا و بسیاری از کشورهای اروپایی که مهاجرپذیر هستند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (Berry, 1980).

نظریه تلفیقی کیم، سازگاریِ میان‌فرهنگی را مفهومی پیچیده تعریف می‌کند که تحقق آن، مستلزم گذراندن مراحلی چون شوک فرهنگی، فرایند تعدیل، شبیه‌سازی و درنهایت همگرایی است (Ward & Kennedy, 1995).

جان بری، روان‌شناس کانادایی، از پژوهشگران روان‌شناسی بین‌فرهنگی است که بخشی از آثارش به سازگاری مهاجران و اقلیت‌های قومی می‌پردازد. پژوهش‌های او چگونگی مواجهه افراد با محیط تازه و عوامل مؤثر بر سازگاری اجتماعی و روان‌شناختی آنان را بررسی می‌کنند. در ادامه، مدل سازگاری فرهنگی بری توضیح داده می‌شود:

مدل بری بر دو پرسش اساسی متمرکز است: اول، آیا فرد مایل است فرهنگ خود را حفظ کند؟ و دوم، آیا فرد به دنبال تعامل و ارتباط با فرهنگ میزبان است؟ بر اساس پاسخ به این دو پرسش، بری چهار شیوه مختلف را در سازگاری فرهنگی معرفی کرده است:

۱. **ادغام:** فرد همزمان با حفظ هویت فرهنگی خود، با فرهنگ جدید نیز در تعامل است و تلاش می‌کند بخشی از جامعه میزبان شود؛

۲. **هم‌پذیری:** فرد به‌طور کامل هویت فرهنگی خود را کنار می‌گذارد و به‌طور کامل در فرهنگ جدید جذب می‌شود؛

۳. **جدایی:** فرد فرهنگ خود را حفظ می‌کند و از تعامل و هم‌پذیری با فرهنگ میزبان اجتناب می‌کند؛

۴. **حذف یا به حاشیه‌رانی:** فرد نه‌تنها فرهنگ خود را کنار می‌گذارد، بلکه از فرهنگ میزبان نیز فاصله می‌گیرد و خود را از هر دو محیط جدا می‌کند (Berry, 1980).

این مدل به خوبی نشان می‌دهد که فرایند سازگاریِ بین‌فرهنگی، نه یک فرایند تک‌بعدی، بلکه پیچیده و چندبعدی است که به نگرش‌ها و اهداف فرد مهاجر و همچنین به شرایط محیط میزبان بستگی دارد.

مراحل سازگاری میان‌فرهنگی

سازگاری میان‌فرهنگی به‌طور معمول شامل مراحلی است که هر مهاجر ممکن است طی اقامت در کشور جدید تجربه کند. این مراحل به شرح زیر هستند:

۱. **مرحله ورود و شوک فرهنگی**: در این مرحله، فرد مهاجر با تفاوت‌های فرهنگی، زبان جدید و ناآشنایی با هنجارها و قوانین جامعه جدید روبه‌رو می‌شود. این شوک فرهنگی می‌تواند منجر به احساس سردرگمی، اضطراب و حتی افسردگی شود. شوک فرهنگی از جمله مهم‌ترین چالش‌هایی است که مهاجران با آن مواجه می‌شوند و مستلزم تطبیق تدریجی است (Ward, Bochner, & Furnham, 2001, 267-278)؛

۲. **مرحله تعدیل یادگیری**: پس از شوک اولیه، فرد مهاجر، شروع به یادگیری زبان، فرهنگ و هنجارهای جامعه میزبان می‌کند. در این مرحله، فرد سعی می‌کند تا خود را با محیط جدید وفق دهد و با دیگران ارتباط برقرار کند. یادگیری فرهنگ جدید می‌تواند شامل آموختن زبان، آداب اجتماعی و درک هنجارهای رفتاری باشد که باعث بهبود «تناسب» فرد با محیط جدید می‌شود (Berry, 1997, 10-12)؛

۳. **مرحلـه انطبـاق و ادغـام**: در ایـن مرحلـه، فـرد مهاجـر شـروع بـه احسـاس راحتـی بیشـتری در محیـط جدیـد می‌کنـد و می‌توانـد روابـط مثبتـی بـا افـراد جامعـه میزبـان برقـرار نمایـد. ایـن مرحلـه شـامل تلاش‌هـای آگاهانـه بـرای تغییـر نگرش‌هـا و رفتارهـای شـخصی اسـت تـا به‌تدریـج بتوانـد بـه عضـوی از جامعـه میزبـان تبدیـل شـود (Berry, 1997, 13-15)؛

۴. **مرحلـه ثبـات و رشـد**: در نهایـت، فـرد بـه سـطحی از سـازگاری می‌رسـد کـه در آن می‌توانـد هـم به‌طـور روانـی و هـم به‌طـور اجتماعـی بـه تعـادل برسـد. ایـن مرحلـه شـامل رشـد فـردی و فرهنگـی اسـت کـه در نتیجـه تجربیـات بین‌فرهنگـی حاصـل می‌شـود. فـرد در ایـن مرحلـه به‌نوعـی هویـت میان‌فرهنگـی دسـت پیـدا می‌کنـد کـه بـه او اجـازه می‌دهـد تـا به‌طـور مؤثـر در هـر دو فرهنـگ اصلـی و میزبـان عمـل کنـد (Ward et al., 2001, 279-281).

یکـی از مفاهیـم کلیـدی در نظریـه تلفیقـی کیـم، فراینـد «فشـار ـ سـازگاری ـ رشـد» اسـت. ایـن فراینـد به‌طـور خـاص بـه چالش‌هایـی اشـاره دارد کـه فـرد مهاجـر در مواجهـه بـا محیـط جدیـد بـا آن‌هـا روبـه‌رو می‌شـود و اینکـه چگونـه ایـن چالش‌هـا می‌تواننـد بـه رشـد و توسـعه فـردی منجـر شـوند. مهاجـران معمـولاً تحـت فشـارهای اجتماعـی، فرهنگـی و روانـی قـرار می‌گیرنـد تـا خـود را بـا جامعـه میزبـان هماهنـگ کننـد. ایـن فشـارها می‌تواننـد منجـر بـه ایجـاد اسـترس و تنـش در فـرد شـوند، امـا در عیـن حـال فرصتـی بـرای رشـد یادگیـری نیـز فراهـم می‌آورنـد (Lazarus, 1966, 19-20).

گرایـش طبیعـی انسـان بـه تعـادل روانـی و حفـظ هویـت، در مواجهـه بـا چالش‌هـای محیطـی، به‌عنـوان یـک نیـروی محـرک بـرای فراینـد سـازگاری عمـل می‌کنـد. ایـن فراینـد باعـث می‌شـود تـا فـرد بـا بهره‌گیـری از یادگیـری و تجربه‌هـای جدیـد، توانایی‌هـای خـود را افزایـش دهـد و بـه سـطحی از رشـد و ثبـات برسـد کـه بـه او اجـازه می‌دهـد بـا جامعـه میزبـان به‌طـور مؤثرتـری تعامـل کنـد.

در نظریـه تلفیقـی کیـم، عوامـل مختلفـی کـه بـر فراینـد سـازگاری میان‌فرهنگـی تأثیـر می‌گذارنـد، شناسـایی شـده‌اند. ایـن عوامـل شـامل ویژگی‌هـای شـخصیتی فـرد، محیـط فرهنگـی میزبـان و همچنیـن شـرایط ارتباطـات بین‌فـردی و جمعـی هسـتند:

۱. **ویژگی‌هـای شـخصیتی**: ویژگی‌هایـی ماننـد گشـودگی بـه تجربه‌هـای جدیـد، توانایـی تحمـل اسـترس و نگـرش مثبـت نسـبت بـه تغییـرات از جملـه عواملـی هسـتند کـه بـه فـرد کمـک می‌کننـد تـا بهتـر بـا محیـط جدیـد سـازگار شـود (Whitley, 1999). افـراد

با سطح بالاتری از گشودگی و انعطاف‌پذیری، به‌طور معمول در فرایند سازگاری موفق‌تر هستند؛

۲. **پذیرندگی محیط میزبان**: میزان پذیرندگی جامعه میزبان نسبت به مهاجران، نقش مهمی در موفقیت فرایند سازگاری ایفا می‌کند. محیط‌هایی که پذیرای فرهنگ‌های مختلف هستند و به مهاجران اجازه می‌دهند تا هویت فرهنگی خود را حفظ کنند، معمولاً شرایط بهتری برای سازگاری فراهم می‌آورند (Gordon, 1973)؛

۳. **ارتباطات بین‌فردی و جمعی**: توانایی برقراری ارتباطات مؤثر با افراد جامعه میزبان، یکی از کلیدی‌ترین عوامل در فرایند سازگاری است. ارتباطات بین‌فردی به فرد مهاجر کمک می‌کند تا به‌طور مستقیم از فرهنگ میزبان بیاموزد و درک بهتری از انتظارات اجتماعی پیدا کند. همچنین، ارتباطات جمعی مانند مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی می‌تواند به فرد کمک کند تا حس تعلق بیشتری به جامعه پیدا کند (Horton & Wohl, 1956).

نظریه تلفیقی کیم به‌طور جامع فرایند سازگاری میان‌فرهنگی را به‌عنوان یک فرایند پیچیده، پویا و تدریجی توصیف می‌کند که در آن، فرد مهاجر باید با چالش‌های محیطی و فرهنگی جدید روبه‌رو شود و به‌تدریج خود را با آن وفق دهد. این فرایند نیازمند یادگیری، انعطاف‌پذیری و ایجاد تغییرات در نگرش‌ها و رفتارهای فردی است. نظریه تلفیقی کیم بر اهمیت ارتباطات به‌عنوان ابزار اصلی سازگاری تأکید دارد و نشان می‌دهد که بدون برقراری ارتباط مؤثر با جامعه میزبان، سازگاری ممکن نیست. از این رو، نقش ارتباطات بین‌فردی و جمعی در تسهیل این فرایند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

۴ـ ۲. مفهوم تعارف در اسلام

آیه ۱۳ سوره حجرات از آیات کلیدی قرآن درباره ارتباطات میان‌فرهنگی است و نگاهی به مفهوم تعارف و شناخت متقابل در اسلام ارائه می‌دهد. متن آیه چنین است:

"يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِن ذَكَرٍ وَأُنثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ"

در این آیه، خداوند به مخاطب خود به‌صورت «یا أیها الناس» اشاره می‌کند که نشان‌دهنده دعوتی عمومی به همه انسان‌ها است. این دعوت برای تأکید بر وحدت انسانی است که در تفاوت‌های قومی و قبیله‌ای تجلی می‌یابد. از سوی دیگر، عبارت «خلقناکم من ذکر و انثی» بر خاستگاه مشترک بشری تأکید دارد که نشانه‌ای از برابری انسان‌ها، فارغ از جنسیت یا قومیت، است.

محوریت «تعارف» در آیه

عبارت «لتعارفوا» به معنای «برای شناختن یکدیگر» است که در متن این آیه به‌عنوان هدف تفاوت‌های قومی و قبیله‌ای ذکر شده است. در این آیه، «تعارف» نه‌تنها به‌عنوان وسیله‌ای برای شناخت اجتماعی و تعامل فرهنگی، بلکه به‌عنوان یک اصل اخلاقی و هدفی بلندمرتبه در زندگی انسان‌ها معرفی می‌شود.

دو نگاه کلی در تفسیر آیه ۱۳ سوره حجرات

نگاه اول: تقوا به‌عنوان اصل برتری

در تفسیر رایج این آیه، بخش «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ» به‌عنوان محور اصلی برتری در میان انسان‌ها معرفی شده است. تقوا در اینجا به معنای پرهیزگاری و التزام به اصول و احکام دینی است. به این معنا که برتری افراد در نزد خداوند، نه بر اساس جایگاه اجتماعی، ثروت، یا وابستگی‌های قومی و نژادی، بلکه بر اساس تقوا و میزان پایبندی به ارزش‌های اخلاقی و معنوی سنجیده می‌شود.

این تفسیر بر پایه اخلاق اسلامی استوار است که همه انسان‌ها، فارغ از هر نوع تبعیض اجتماعی، به تقوا فراخوانده می‌شوند؛ به عبارت دیگر، معیار برتری در جامعه انسانی بر اساس ویژگی‌های درونی و معنوی است و نه نشانه‌های ظاهری مانند قومیت، نژاد یا ثروت. این دیدگاه تأکید می‌کند که تفاوت‌های قومی و قبیله‌ای تنها برای شناخت بهتر یکدیگر در جامعه ایجاد شده است و نباید منجر به برتری‌طلبی یا تفاوت‌های تبعیض‌آمیز شود.

مفاهیم تقوا و تعارف در این نگاه

تقوا به‌عنوان یک فضیلت اخلاقی در قرآن و روایات اسلامی به معنای خودکنترلی و انجام اعمالی است که به رضایت الهی منجر شود. از این منظر، تعارف به معنای تلاش برای ایجاد تعامل مثبت و شناخت متقابل میان افراد، بر پایه تقوا و پرهیز از ریاکاری و تظاهر است؛ بنابراین، هم شناخت متقابل و هم تعاملات اجتماعی باید بر مبنای صداقت و نیت پاک باشند.

این دیدگاه بیش از آنکه به جنبه اجتماعی تعارف توجه داشته باشد، به جنبه فردی آن پرداخته و تأکید می‌کند که شناخت متقابل باید بر پایه تقوا و اخلاق فردی باشد. به این ترتیب، افراد باید سعی کنند تا در تعاملات خود به اصول اخلاقی پایبند بوده و از ظواهر فریبنده و نیت‌های نادرست دوری کنند.

نقد و تحلیل نگاه اول

یکی از نکات مهم در این نگاه، تأکید بر ارتباط بین تقوا و تعارف است. با وجود اینکه این دیدگاه به فضایل اخلاقی و اهمیت تقوا در شناخت و تعاملات اجتماعی اشاره دارد، اما ممکن است برخی آن را به‌عنوان یک تفسیر صرفاً اخلاقی از آیه در نظر بگیرند که به‌طور مستقیم به مشکلات عملی در تعاملات میان‌فرهنگی نمی‌پردازد.

بر اساس این دیدگاه، تعارف به‌عنوان یکی از شئون آداب اجتماعی، باید در چارچوب اصول اخلاقی که از تقوا سرچشمه می‌گیرد، در نظر گرفته شود. به این ترتیب، این تفسیر به دنبال ترویج فرهنگ صداقت و احترام متقابل در جامعه است.

نگاه دوم: تفسیر غمامی و اسلامیِ تنها؛ تأکید بر تعارف

در نگاه دوم که توسط غمامی و اسلامی تنها، در کتاب آن‌ها ارائه شده است (غمامی و اسلامی تنها، ۱۳۹۸)، تأکید بر جنبه دیگری از آیه ۱۳ سوره حجرات است: «تعارف» به‌عنوان هدف اصلی شناخت متقابل میان افراد و گروه‌های مختلف. در این تفسیر، تعارف نه صرفاً به معنای آداب معاشرت یا جنبه‌های اخلاق فردی، بلکه به‌عنوان یک فرایند اجتماعی و فرهنگی در نظر گرفته می‌شود که هدف از آن، ایجاد تعاملات مثبت و پایدار بین افراد با پس‌زمینه‌های مختلف قومی و فرهنگی است.

تفسیر غمامی ـ اسلامی تنها از «لتعارفوا»

غمامی و اسلامیِ تنها، بر این باور هستند که عبارت «لتعارفوا» در این آیه نه‌تنها به معنای شناختِ متقابل، بلکه به‌عنوان یک دعوت به ارتباطات میان‌فرهنگی و فهم متقابل تعریف می‌شود. آن‌ها معتقدند که هدف اصلی آیه از اشاره به تفاوت‌های قومی و قبیله‌ای، ترغیب به گفت‌وگو و تعامل میان فرهنگ‌های مختلف است. به این ترتیب، تعارف به‌عنوان وسیله‌ای برای تقویت شناخت و ایجاد همدلی میان افراد با فرهنگ‌ها و ارزش‌های متفاوت معرفی می‌شود.

تأکید بر شناخت به‌عنوان بنیاد تعارف

از دیدگاه غمامی و اسلامی تنها، تعارف باید به‌عنوان فرایندی فرهنگی که به بهبود روابط انسانی کمک می‌کند، در نظر گرفته شود. آن‌ها به جای تمرکز بر تقوا به‌عنوان معیار برتری، بر شناخت متقابل به‌عنوان یکی از اهداف اصلی تعاملات میان‌فرهنگی تأکید می‌کنند. این تفسیر می‌کوشد تا نقش تعارف را در بهبود کیفیت ارتباطات و تعاملات انسانی برجسته سازد و آن را به‌عنوان راهی برای کاهش تعارضات فرهنگی معرفی کند.

غمامی و اسلامی تنها همچنین در این تفسیر، تعارف را به‌عنوان یک مفهوم فراتر از آداب معمولی معاشرت در نظر می‌گیرند و معتقدند که این مفهوم می‌تواند به‌عنوان یک الگو برای ساختن روابطی پایدار و صلح‌آمیز بین افراد با فرهنگ‌های مختلف عمل کند. آن‌ها تأکید دارند که شناخت متقابل می‌تواند به‌عنوان پلی برای درک بهتر و کاهش تنش‌ها و سوءتفاهم‌های میان‌فرهنگی عمل کند.

نقد و تحلیل این تفسیر

تفسیر ارائه شده از «تعارف» به‌عنوان هدف شناخت متقابل در این آیه، با توجه به زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی، رویکردی نوآورانه است که بر نقش تعارف در ساختن پل‌های ارتباطی بین فرهنگ‌های مختلف تأکید دارد. این دیدگاه به‌جای محدود کردن تعارف به مفهومی فردی و اخلاقی، آن را به‌عنوان یک راهبرد اجتماعی برای تعاملات میان‌فرهنگی مطرح می‌کند.

نویسندگان معتقدند که شناخت متقابل، نه‌تنها برای ایجاد روابط صلح‌آمیز و کاهش تعارضات، بلکه به‌عنوان یک نیاز اساسی برای توسعه فرهنگی و اجتماعی ضروری است. به این ترتیب، این تفسیر به دنبال آن است که تعارف را به‌عنوان یک ابزار فعال برای ساختن جوامعی با روابط قوی‌تر و درک متقابل بیشتر، با پایبندی به اصول تقوا، معرفی کند (غمامی و همکاران، ۱۳۹۸).

بر اساس این نگاه، آیه ۱۳ سوره حجرات به‌عنوان یکی از بنیادی‌ترین آیات قرآن، بر مفهوم تعارف و شناخت متقابل در جامعه تأکید دارد. در این آیه، خداوند به تفاوت‌های قومی و قبیله‌ای به‌عنوان راهی برای شناخت بهتر یکدیگر اشاره می‌کند و هدف اصلی از این تفاوت‌ها را تشویق به تعامل، شناخت متقابل و تقوا معرفی می‌کند تا برتری واقعی افراد در نزد خداوند، تنها بر اساس میزان تقوای آن‌ها سنجیده شود.

اهمیت این دو تفسیر در بهبود ارتباطات میان‌فرهنگی

این دو نگاه به مفهوم تعارف، به‌صورت مکمل عمل می‌کنند. نگاه اول بر جنبه‌های اخلاقی و فردی تأکید دارد و می‌کوشد تا تعارف را به‌عنوان وسیله‌ای برای تقویت تقوا و ارزش‌های معنوی معرفی کند. از سوی دیگر، نگاه غمامی و اسلامیِ تنها، به‌عنوان یک رویکرد اجتماعی و میان‌فرهنگی، تعارف را به‌عنوان یک ابزار فعال برای تعاملات بهتر و شناخت متقابل بین فرهنگ‌ها معرفی می‌کند.

غمامی و اسلامی تنها، در مقاله خود (۱۴۰۱) به این نکته اشاره دارند که ارتباطات میان‌فرهنگی، نیازمند فرایندی فعال و پویا از مفهوم «تعارف» است که بتواند به‌طور

مؤثری، تنش‌های فرهنگی را کاهش داده و به تقویت همدلی میان فرهنگ‌های مختلف منجر شود. آن‌ها معتقدند درک بهتر از تعارف و شناخت متقابل، می‌تواند به توسعه روابط صلح‌آمیز و پایدار در سطح جهانی کمک کند.

بر مبنای این مقاله، نکات کلیدی برای تبیین بهتر تعارف عبارت اند از:

- تعارف در اسلام: فراتر از آداب اجتماعی روزمره است و به‌عنوان یک اصل اخلاقی و دینی مورد تأکید قرار می‌گیرد؛
- هدف آیه ۱۳ سوره حجرات: تشویق به تعاملات فرهنگی و شناخت بهتر از طریق تفاوت‌های قومی؛
- تحلیل غمامی و اسلامی تنها: تعارف به‌عنوان ابزار کاهش تنش و بهبود کیفیت ارتباطات میان‌فرهنگی معرفی می‌شود؛
- اهمیت تقوا در شناخت متقابل: در نگاه اول، تقوا به‌عنوان اصلی‌ترین معیار شناخت و برتری در جامعه اسلامی شناخته می‌شود؛
- تعارف به‌عنوان راهبرد اجتماعی: از نگاه غمامی و اسلامی تنها، تعارف یک راهبرد برای تعاملات مثبت و کاهش سوءتفاهم‌های فرهنگی محسوب می‌شود.

تعارف در فرهنگ و ادب اسلامی، جایگاه ویژه‌ای دارد و به‌عنوان یکی از ارکان مهم روابط اجتماعی مطرح می‌شود. در منابع مختلف اسلامی، از جمله احادیث، روایات و آثار ادبی، به این مفهوم توجه شده است؛

دیدگاه دکتر محمد عابد الجابری: الجابری، یکی از اندیشمندان معاصر مراکشی، در کتاب خود «العقل الأخلاقی العربی» مفهوم تعارف را به‌عنوان یکی از اصول اخلاقی بنیادین در فرهنگ اسلامی مطرح می‌کند. به اعتقاد او، تعارف فرایندی برای آشنایی متقابل یافتن نقاط مشترک میان افراد و گروه‌ها است. الجابری معتقد است که در این فرایند، تفاوت‌ها نه به‌عنوان موانع، بلکه به‌عنوان ابزارهایی برای درک بهتر دیگری و ایجاد همزیستی مسالمت‌آمیز مورد استفاده قرار می‌گیرند (Al-Jabiri, 2001). الجابری تأکید دارد که تعارف باید به‌عنوان یک اصل اخلاقی در زندگی روزمره مسلمانان پیاده شود تا روابط اجتماعی با رویکردی مبتنی بر احترام متقابل و درک یکدیگر، به‌ویژه در جوامع چندفرهنگی، بهبود یابد (ارزانی و اهتمام، ۱۳۹۴). این دیدگاه باعث می‌شود تا مسلمانان در تلاش برای ایجاد پیوندهای انسانی پایدار باشند و با احترام به تفاوت‌ها، به همزیستی مسالمت‌آمیز دست یابند (غمامی و همکاران، ۱۴۰۱).

علامه طباطبایی و تفسیر المیزان: علامه طباطبایی، در تفسیر المیزان، تعارف را

به‌عنوان یک فرایند شناخت متقابل تعریف می‌کند که هدف آن، ایجاد پیوند و ارتباط بین انسان‌ها است. او معتقد است که تعارف نه‌تنها از تفاخر و برتری‌جویی جلوگیری می‌کند، بلکه به ترویج عدالت و ایجاد تفاهم میان انسان‌ها نیز کمک می‌کند. طباطبایی بر اهمیت ارتباطات انسانی در دین اسلام تأکید می‌کند و بیان می‌دارد که تعارف باید با نیت خیر و بدون انتظار منفعت شخصی انجام شود (طباطبایی، ۱۴۱۷ ه.ق، ج ۱۸).

آیت‌الله جوادی آملی در تفاسیر و آثار خود به تعارف به‌عنوان یک اصل بنیادین اخلاقی و اجتماعی پرداخته و آن را زمینه‌ساز همزیستی مسالمت‌آمیز میان اقوام و ملل مختلف دانسته است. ایشان بر این باور است که اسلام تعارف را ابزاری برای ایجاد تفاهم و همگرایی بین افراد جامعه معرفی کرده و آن را راهکاری برای تقویت همبستگی اجتماعی می‌شناسد (جوادی آملی، ۱۳۸۸). در نگاه ایشان، تعارف باید با در نظر گرفتن کرامت انسانی و رعایت اصول اخلاقی انجام پذیرد و از هرگونه بهره‌برداری شخصی یا نفع‌طلبی به دور باشد. این رویکرد نشان می‌دهد که تعارف در اندیشه اسلامی فراتر از یک آداب اجتماعی صرف، حامل بار ارزشی و اخلاقی عمیقی است که بر احترام به انسان و حفظ کرامت او تأکید دارد (جوادی آملی، ۱۳۹۲).

شهید مطهری در تحلیل خود از روابط اجتماعی، تعارف را در ارتباط مستقیم با مفهوم فطرت انسانی قرار داده است. در نظر ایشان، تعارف راهی برای شکوفایی استعدادهای فطری انسان محسوب می‌شود و به ایجاد تعاملات اجتماعی مثبت و سازنده یاری می‌رساند (مطهری، ۱۳۸۹الف). مطهری بر این باور است که تعارف به‌مثابه یک اصل اخلاقی، می‌تواند به شکل‌گیری جامعه‌ای منسجم و دارای احترام متقابل منجر گردد. ایشان تأکید دارد که تعارف باید با نیت خالصانه و به دور از ریا و تظاهر انجام شود، زیرا هدف اصلی آن ارتقای روابط انسانی و ایجاد صلح و تفاهم در جامعه است (مطهری، ۱۳۸۹ ب). این دیدگاه نشان می‌دهد که در اندیشه مطهری، تعارف نه‌تنها یک رفتار بیرونی، بلکه برخاسته از درون انسان و منطبق با فطرت الهی او است که در جهت کمال‌یابی فردی و اجتماعی سوق می‌یابد.

آیت‌الله جوادی آملی در آثار تفسیری و اخلاقی خود به تعارف به‌عنوان یک اصل بنیادین اخلاقی و اجتماعی پرداخته و آن را عاملی برای تحقق همزیستی مسالمت‌آمیز میان اقوام و ملل مختلف دانسته است. در نگاه ایشان، اسلام تعارف را ابزاری برای ایجاد تفاهم و همگرایی بین افراد جامعه معرفی کرده و آن را راهکاری مؤثر برای تقویت همبستگی اجتماعی می‌شناسد (جوادی آملی، ۱۳۸۸). ایشان بر این نکته

تأکید دارد که تعارف باید با رعایت کرامت انسانی و اصول اخلاقی صورت پذیرد و از هرگونه سوءاستفاده شخصی یا منفعت‌طلبی به دور باشد. این دیدگاه نشان می‌دهد که تعارف در اندیشه اسلامی فراتر از یک رفتار ظاهری، دارای بار ارزشی و اخلاقی عمیقی است (جوادی آملی، ۱۳۹۲).

شهید مطهری در بررسی روابط اجتماعی، تعارف را در پیوند مستقیم با مفهوم فطرت انسانی تحلیل کرده است. در نظر ایشان، تعارف مسیری برای شکوفایی استعدادهای فطری انسان محسوب می‌شود و به ایجاد تعاملات اجتماعی مثبت و سازنده کمک می‌کند (مطهری، ۱۳۸۹الف). مطهری معتقد است که تعارف به‌مثابه یک اصل اخلاقی، می‌تواند به شکل‌گیری جامعه‌ای منسجم و دارای احترام متقابل منجر شود. ایشان بر این نکته تأکید دارد که تعارف باید با نیت خالصانه و به دور از ریا و تظاهر انجام پذیرد و هدف اصلی آن، ارتقای روابط انسانی و ایجاد صلح و تفاهم در جامعه است (مطهری، ۱۳۸۹ ب). این رویکرد نشان می‌دهد که در اندیشه مطهری، تعارف نه‌تنها یک رفتار بیرونی، بلکه برآمده از فطرت الهی انسان است که در مسیر کمال‌یابی فردی و اجتماعی قرار دارد.

دیدگاه دکتر سید حسین نصر: دکتر سید حسین نصر، فیلسوف معاصر، تعارف را در چارچوب گفت‌وگوی تمدن‌ها مطرح کرده و آن را راهکاری برای ایجاد تفاهم و تعامل میان فرهنگ‌های مختلف معرفی می‌کند. نصر معتقد است که تعارف به‌عنوان یک اصل اخلاقی می‌تواند به کاهش تعارضات فرهنگی و ایجاد روابط صمیمانه بین ملل و فرهنگ‌های گوناگون کمک کند (Nasr, 2003). به اعتقاد ایشان، تعارف باید با رویکردی سازنده و به‌دور از سوگیری‌های منفی انجام شود تا بتواند به تقویت روابط انسانی و درک متقابل میان تمدن‌ها بینجامد.

با وجود اینکه اندیشمندان مسلمان از غزالی تا مطهری همگی به اهمیت تعارف در روابط اجتماعی اشاره کرده‌اند، آنچه رویکرد غمامی و اسلامی‌تنها را متمایز می‌سازد، تلاش آنان برای نظریه‌پردازی سیستماتیک و ارائه تعارف به‌مثابه یک مدل ارتباطی میان‌فرهنگی است. در حالی که اندیشمندان پیشین عمدتاً از منظر اخلاقی و فقهی به تعارف پرداخته‌اند، غمامی و اسلامی‌تنها با بهره‌گیری از نظریه‌های ارتباطات معاصر، تعارف قرآنی را به‌عنوان جایگزینی برای مفهوم تساهل[1] غربی مطرح کرده و آن را در قالب یک چارچوب نظری با ابعاد سه‌گانه شناختی، عاطفی و رفتاری تبیین نموده‌اند

1. Tolerance

(غمامی و همکاران، ۱۳۹۵). این رویکرد، تعارف را از یک مفهوم اخلاقی صرف به یک الگوی کاربردی برای ارتباطات میان‌فرهنگی در جهان معاصر تبدیل می‌کند و امکان مقایسه تطبیقی آن با نظریه‌های غربی ارتباطات را فراهم می‌آورد؛ بنابراین، تمرکز این پژوهش رویکرد غمامی و اسلامی‌تنها به دلیل ماهیت نظریه‌پردازانه و ارتباطی کار آنان است که امکان تحلیل تطبیقی با نظریه تلفیقی کیم را ممکن می‌سازد.

ابعاد سه‌گانه تعارف: در تحلیل خود، این دو محقق تعارف را از منظر سه بعد اساسی بررسی می‌کنند: بعد شناختی، بعد عاطفی و بعد رفتاری. هر کدام از این ابعاد، نقش منحصربه‌فردی در شکل‌دهی به مفهوم تعارف و تعاملات میان‌فرهنگی دارند.

۱. بعد شناختی

بعد شناختی تعارف به معنای تلاش برای درک متقابل و شناخت تفاوت‌های فرهنگی است. نویسندگان تأکید دارند که در قرآن، آشنایی با دیگران و شناخت تفاوت‌های آن‌ها به‌عنوان یک اصل مهم مطرح شده است. این بعد، به معنای جست‌وجوی آگاهی از دیگری با هدف یافتن نقاط مشترک و جلوگیری از سوء تفاهم‌ها و تعارضات است.

نویسندگان در این بخش به آیاتی از قرآن اشاره می‌کنند که به شناخت متقابل تأکید دارند. برای مثال، آیه «یا أیها الناس إنا خلقناکم من ذکر و أنثی و جعلناکم شعوباً و قبائل لتعارفوا» (حجرات: ۱۳) یکی از آیاتی است که به‌طور مستقیم به مفهوم تعارف و شناخت متقابل اشاره می‌کند. این آیه به‌وضوح بیان می‌دارد که تفاوت‌های قومی و فرهنگی، ابزاری برای تعارف و تعامل میان مردم است، نه عامل تفرقه و جدایی (تناکر).

ایشان معتقدند که بعد شناختی تعارف، به ویژه در جوامع معاصر که با تنوع فرهنگی بیشتری مواجه‌اند، اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. به اعتقاد آن‌ها، برای داشتن تعاملات سازنده و مؤثر، ابتدا باید تفاوت‌های فرهنگی را به‌عنوان یک واقعیت بپذیریم و سپس تلاش کنیم تا این تفاوت‌ها را درک کنیم. آن‌ها استدلال می‌کنند که این بعد از تعارف، به کاهش تعصبات فرهنگی و تسهیل در ارتباطات میان‌فرهنگی کمک می‌کند و زمینه‌ساز تفاهم و همکاری میان فرهنگ‌های مختلف می‌شود.

۲. بعد عاطفی

این دو محقق، بعد عاطفی تعارف را به‌عنوان یک اصل ضروری در روابط انسانی تعریف می‌کنند. آن‌ها بیان می‌کنند که تعارف در این بعد، شامل ایجاد حس همدلی و احترام متقابل میان افراد و گروه‌های مختلف است. به گفته آن‌ها، ارتباطات مبتنی

بـر عاطفـه و احسـاس، باعـث می‌شـود تـا افـراد بتواننـد به‌راحتـی بـا یکدیگـر تعامـل کننـد و بـه تفاهـم برسـند.

ایـن بُعـد از تعـارف، به‌ویـژه در بافت‌هـای مذهبـی و اجتماعـی کـه ارزش‌هـای اخلاقـی برجسته‌اند، اهمیـت پیدا می‌کنـد. نویسـندگان تأکیـد می‌کننـد کـه احتـرام بـه کرامـت انسـانی و ایجـاد فضایـی صمیمانـه در تعامـلات اجتماعـی از اصـول تعـارف اسـت. بـه عقیـده آنـان، ایـن اصـل بـه افـراد کمـک می‌کنـد تفاوت‌هـا را مثبـت ببیننـد و به‌جـای تقابـل، همزیسـتی و همـکاری را برگزیننـد.

ایـن دو محقـق، معتقدنـد کـه یکـی از مهم‌تریـن چالش‌هـای پیاده‌سـازی بعـد عاطفـی تعـارف در جوامـع معاصـر، وجـود تعصبـات فرهنگـی و ملـی اسـت. ایـن تعصبـات، مانـع از ایجـاد احتـرام متقابـل و همدلـی در ارتباطـات میان‌فرهنگـی می‌شـوند و بـه جـای ایجـاد تفاهـم، باعـث ایجـاد تنش‌هـا و درگیری‌هـا می‌شـوند. آن‌هـا پیشـنهاد می‌کننـد کـه بـرای تقویـت بعـد عاطفـی تعـارف، بایـد بـه آمـوزش ارزش‌هـای اخلاقـی و انسـانی در جوامـع پرداخـت تـا افـراد بتواننـد از طریـق ایجـاد حـس همدلـی، بـه تفاهـم و همـکاری برسـند.

۳. بعد رفتاری

بعـد رفتـاری تعـارف بـه معنـای مجموعـه‌ای از رفتارهـای مثبـت و سـازنده اسـت کـه در تعامـلات میان‌فرهنگـی بـه‌کار مـی‌رود. در نظـر ایـن پژوهشـگران، بعـد رفتـاری تعـارف شـامل رفتارهایـی اسـت کـه باعـث تقویـت ارتباطـات انسـانی می‌شـود و بـه حفـظ کرامـت و احتـرام متقابـل کمـک می‌کنـد.

ایـن بعـد، نقـش عملـی تعـارف را در ایجـاد روابـط صمیمانـه و کارآمـد برجسـته می‌کنـد. نویسـندگان بـر ایـن باورنـد کـه رفتارهـای تعارفـی، نه‌تنهـا بایـد به‌صـورت واقعـی و خالصانـه انجـام شـوند، بلکـه بایـد بـا نیـت خیرخواهانـه و بـه‌دور از منفعت‌طلبـی شـخصی باشـند. بـه بیـان آن‌هـا، ایـن رفتارهـا بایـد به‌گونـه‌ای تنظیـم شـوند کـه بـه تقویـت همبسـتگی اجتماعـی و بهبـود تعامـلات میان‌فرهنگـی منجـر شـوند.

محققـان مذکـور همچنیـن بـه چالش‌هـای پیاده‌سـازی بعـد رفتـاری تعـارف در جوامـع معاصـر اشـاره می‌کننـد. آن‌هـا معتقدنـد کـه یکـی از موانـع اصلـی در ایـن زمینـه، نبـود آموزش‌هـای مناسـب در مـورد نحـوه تعامـلات انسـانی و احتـرام بـه دیگـران اسـت. بـه عقیـده آن‌هـا، آمـوزش و ترویـج رفتارهـای تعارفـی در سـطح جامعـه می‌توانـد بـه تقویـت همبسـتگی اجتماعـی و کاهـش تنش‌هـای فرهنگـی کمـک کنـد.

ایـن دو محقـق در کتـاب «همشناسـی فرهنگـی»، تعـارف قرآنـی را نه‌تنهـا به‌عنـوان یـک

مفهـوم نظـری، بلکـه به‌عنـوان یـک راهبـرد کاربـردی در حـل چالش‌هـای ارتباطـی جهـان معاصـر مطـرح می‌کننـد. آن‌هـا تأکیـد دارنـد کـه تعـارف قرآنـی بـا تأکیـد بـر شـناخت متقابـل و احتـرام بـه تنـوع فرهنگـی، می‌توانـد زمینه‌سـاز ایجـاد دیالوگ‌هـای سـازنده و تقویـت تعامـلات مثبـت میـان تمدن‌هـا و فرهنگ‌هـا باشـد. بـه اعتقـاد آن‌هـا، ایـن رویکـرد، برخـلاف مفهـوم تسـاهل در فرهنـگ غربـی کـه اغلـب بـه معنـای تحمـل صـرف تفاوت‌هـا اسـت، به‌دنبـال ایجـاد درک عمیـق و تعامـلات مؤثـر میـان فرهنگ‌هـای مختلـف اسـت. ایـن رویکـرد، نیازمنـد روشـی فعال‌تـر و مؤثرتـر اسـت کـه در آن، تفاوت‌هـا نـه به‌عنـوان موانـع، بلکـه به‌عنـوان ابزارهـای سـازنده درک و همبسـتگی در نظـر گرفتـه می‌شـوند.

اهمیت تعارف در ارتباطات میان‌فرهنگی:

۱. ایجاد پل ارتباطی

تعـارف قرآنـی به‌عنـوان یـک پـل ارتباطـی عمـل می‌کنـد کـه امـکان درک متقابـل و ارتبـاط بهتـر میـان فرهنگ‌هـای مختلـف را فراهـم می‌سـازد. نویسـندگان معتقدنـد کـه تعـارف، به‌جـای نادیده‌گرفتـن یـا تقابـل بـا تفاوت‌هـا، بـه دنبـال اسـتفاده بهینـه از تفاوت‌هـای فرهنگـی بـرای ایجـاد پیوندهـای اجتماعـی و تقویـت همبسـتگی اسـت. در ایـن رویکـرد، تفاوت‌هـای فرهنگـی به‌عنـوان فرصت‌هایـی بـرای یادگیـری و گسـترش دیدگاه‌هـا تلقـی می‌شـوند کـه می‌توانـد بـه غنـای تجربیـات انسـانی کمـک کنـد. نویسـندگان اشـاره می‌کننـد کـه ایـن دیـدگاه می‌توانـد در فضـای جهانی‌شـده امـروزی کـه بـا تنوعـات فرهنگـی روبـه‌رو اسـت، بسـیار مؤثـر واقـع شـود.

۲. کاهش تنش‌های فرهنگی

غمامـی و اسـلامی تنهـا، بـر ایـن باورنـد کـه تأکیـد بـر شـناخت متقابـل و احتـرام بـه تفاوت‌هـا می‌توانـد بـه کاهـش سـوءتفاهم‌ها و تنش‌هـای فرهنگـی کمـک کنـد. در جامعـه جهانـی کـه بـا چالش‌هـای ارتباطـی متعـددی مواجـه اسـت، تعـارف به‌عنـوان ابـزاری بـرای مدیریـت تعارضـات فرهنگـی عمـل می‌کنـد. بـا ایجـاد درک مشـترک و تقویـت ارتباطـات میـان افـراد و گروه‌هـای مختلـف، تعـارف می‌توانـد بـه کاهـش تنش‌هـا و بهبـود کیفیـت تعامـلات اجتماعـی کمـک کنـد. نویسـندگان معتقدنـد کـه تعـارف قرآنـی، بـا ارائـه الگـوی عملـی بـرای کاهـش تعارضـات و ایجـاد توافقـات فرهنگـی، به‌عنـوان یـک مـدل ارتباطـی جهانـی قابـل اسـتفاده اسـت.

۳. تقویت همبستگی جهانی

نویسـندگان اسـتدلال می‌کننـد کـه تعـارف قرآنـی، می‌توانـد به‌عنـوان یکـی از ابزارهـای

تقویت همکاری‌های بین‌المللی و تقویت صلح جهانی عمل کند. ایجاد فهم مشترک و پذیرش تنوع فرهنگی، زمینه‌ساز ایجاد همبستگی جهانی است که می‌تواند به کاهش منازعات فرهنگی و افزایش همکاری‌های بین‌المللی منجر شود. به‌ویژه در شرایط جهانی که با تنش‌های فرهنگی و سیاسی مواجه است، تعارف به‌عنوان یک ابزار برای دیپلماسی فرهنگی می‌تواند در بهبود روابط بین‌المللی مؤثر باشد.

چالش‌های پیاده‌سازی مفهوم تعارف:

۱. خودمحوری و تعصب فرهنگی

غمامی و اسلامی تنها، به چالش‌های مختلف پیاده‌سازی تعارف قرآنی در جوامع معاصر اشاره می‌کنند. از جمله موانع اصلی این پیاده‌سازی، خودمحوری و تعصب فرهنگی است که در بسیاری از جوامع وجود دارد. آن‌ها معتقدند که تعصب‌های فرهنگی مانع از ایجاد درک متقابل و تعاملات صمیمانه می‌شود و افراد را از پذیرش تنوع فرهنگی بازمی‌دارد. به همین دلیل، تعارف به‌عنوان یک اصل ارتباطی، نمی‌تواند به‌خوبی در جوامع پیاده شود، مگر آن‌که این موانع از میان برداشته شوند.

۲. نیاز به آموزش و فرهنگ‌سازی گسترده

غمامی و اسلامی‌تنها بر اهمیت آموزش و فرهنگ‌سازی برای ترویج تعارف قرآنی تأکید دارند. آنان استفاده از روش‌های آموزشی نوین و ابزارهای ارتباطی مناسب را برای گسترش این رویکرد پیشنهاد می‌کنند. به‌ویژه، آموزش فرهنگی و تقویت مهارت‌های ارتباطی میان‌فرهنگی می‌تواند در بهبود درک متقابل و کاهش تنش‌های اجتماعی مؤثر باشد. نویسندگان همچنین بر ارتقای سواد میان‌فرهنگی و تقویت ارزش‌های انسانی تأکید می‌کنند و این آموزش‌ها را راهی برای افزایش درک مشترک و پذیرش تفاوت‌ها می‌دانند.

رویکرد کاربردی تعارف در جهان معاصر، به‌عنوان یک راهبرد ارتباطی جامع و مؤثر، می‌تواند به ایجاد همبستگی اجتماعی و کاهش تنش‌های فرهنگی کمک کند. این رویکرد با تأکید بر شناخت متقابل، احترام به تفاوت‌ها و ایجاد پیوندهای ارتباطی، می‌تواند به‌عنوان مدلی برای بهبود کیفیت ارتباطات میان‌فرهنگی در عصر جهانی‌شده امروز به کار رود. با این حال، چالش‌هایی مانند تعصب فرهنگی و نیاز به آموزش‌های مناسب، نیازمند توجه ویژه برای تحقق کامل این مدل ارتباطی است.

۴ـ ۳. تحلیل تطبیقی

۴ـ ۳ـ ۱. مقایسه مفاهیم و اصول کلیدی

نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف در اسلام، هر دو به‌عنوان رویکردهایی برای بهبود

ارتباطات مطرح شده‌اند، اما از زمینه‌های فرهنگی و نظری متفاوتی نشأت گرفته‌اند. نظریه تلفیقی کیم، توسعه‌یافته توسط یانگ یون کیم، در بستر مطالعات مهاجرت و ارتباطات میان‌فرهنگی شکل گرفته است. این نظریه به‌عنوان چارچوبی برای فهم چگونگی سازگاری افراد با محیط‌های فرهنگی جدید مطرح شده و به دنبال تبیین فرایندهای روانشناختی ـ اجتماعی این سازگاری است.

در مقابل، مفهوم «تعارف» در اسلام، از زمینه ارتباطات دینی و تعاملات میان پیروان ادیان مختلف برخاسته است. این مفهوم بر اساس اصول قرآن، به‌ویژه آیه ۱۳ سوره حجرات، بر شناخت متقابل، احترام به تفاوت‌ها و پذیرش تنوع فرهنگی تأکید دارد. تعارف در معنای قرآنی آن، به‌عنوان یک رویکرد اخلاقی و اجتماعی برای تقویت همزیستی مسالمت‌آمیز و ایجاد درک متقابل میان افراد و گروه‌ها مطرح است.

نظریه تلفیقی کیم، با تمرکز بر مفهوم «سازگاری و انطباق فرهنگی»، چهار مرحله اصلی را در فرایند سازگاری شناسایی می‌کند: آشنایی اولیه با فرهنگ جدید، تنش و چالش‌های فرهنگی، تلاش برای سازگاری و در نهایت دستیابی به تعادل فرهنگی. یکی از مفاهیم کلیدی این نظریه، «شایستگی ارتباطی بین‌فرهنگی» است که به توانایی فرد در برقراری ارتباط مؤثر در محیط‌های چندفرهنگی اشاره دارد. این شایستگی شامل مهارت‌های زبانی، درک الگوهای ارتباطی غیرکلامی و توانایی تفسیر صحیح نشانه‌های فرهنگی است.

تفاوت اساسی میان این دو رویکرد در ماهیت و هدف نهایی آنهاست. نظریه تلفیقی کیم یک رویکرد تطبیقی ـ روانشناختی است که هدف آن تبیین و تسهیل فرایند سازگاری فردی در محیط‌های چندفرهنگی است. در مقابل، تعارف در اسلام به‌عنوان یک هنجار اجتماعی و اخلاقی، بر تعامل دوطرفه و بهبود روابط انسانی تأکید می‌کند. با این حال، هر دو مفهوم بر اهمیت درک متقابل تأکید دارند، اما از زوایای متفاوت: در نظریه تلفیقی کیم، این درک از طریق فرایند سازگاری تدریجی و کسب شایستگی‌های ارتباطی حاصل می‌شود، در حالی که در تعارف، درک متقابل به‌عنوان یک اصل اخلاقی و هدف غایی مطرح است.

در بررسی اصول و مبانی نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف، شباهت‌ها و تفاوت‌های قابل توجهی مشاهده می‌شود؛

شباهت‌ها

۱. اهمیت ارتباط مؤثر: هر دو رویکرد بر ضرورت برقراری ارتباط اثربخش تأکید

دارند، اگرچه تعریف اثربخشی در هر یک تا حدودی متفاوت است؛

۲. **توجه به مخاطب:** هر دو دیدگاه، مخاطب را در مرکز فرایند ارتباطی قرار می‌دهند، هرچند نحوه تعامل با مخاطب در آن‌ها متفاوت است؛

۳. **تطبیق و سازگاری فرهنگی:** هر دو رویکرد بر اهمیت انطباق با محیط فرهنگی تأکید دارند. در نظریه تلفیقی کیم، این فرایند از طریق سازگاری تدریجی مهاجران با فرهنگ جدید و کسب مهارت‌های ارتباطی بین‌فرهنگی صورت می‌گیرد که هدف آن کاهش تنش‌های فرهنگی و افزایش توانایی فرد در برقراری ارتباط مؤثر است. در مقابل، در تعارف، این سازگاری بر مبنای هنجارها و ارزش‌های اجتماعی شکل می‌گیرد و هدف آن ایجاد فضای احترام‌آمیز در تعاملات انسانی است؛

۴. **نوع نگرش به زمان:** هر دو رویکرد به اهمیت زمان تأکید دارند. در نظریه تلفیقی کیم، انطباق با فرهنگ جدید فرایندی تدریجی است و در تعارف، تعاملات پایدار و بلندمدت برای تقویت روابط انسانی ضروری است.

تفاوت‌ها

۱. خاستگاه فلسفی:

- *نظریه تلفیقی کیم:* این نظریه بر مبانی روان‌شناسی اجتماعی و مطالعات مهاجرت استوار است و به فرایندهای سازگاری فرد با فرهنگ جدید می‌پردازد.
- *تعارف:* مفهومی قرآنی با ریشه‌های عمیق در فلسفه اسلامی که بر شناخت متقابل و تعامل مثبت میان فرهنگ‌ها تأکید دارد.

۲. نوع نگرش به هدف ارتباط:

- *نظریه تلفیقی کیم:* هدف اصلی، تسهیل فرایند سازگاری فرد با فرهنگ جدید و کاهش تنش‌های ناشی از تفاوت‌های فرهنگی است.
- *تعارف:* هدف، ایجاد درک متقابل، احترام به تفاوت‌ها و تقویت همبستگی اجتماعی بر مبنای تقوای الهی است.

۳. نوع رویکرد به تنوع فرهنگی:

- *نظریه تلفیقی کیم:* تأکید بر یادگیری و انطباق با هنجارها و ارزش‌های فرهنگ میزبان برای دستیابی به سازگاری مؤثر.
- *تعارف:* تأکید بر پذیرش و ارج نهادن به تنوع فرهنگی به‌عنوان فرصتی برای یادگیری و تقویت روابط انسانی.

۴. نوع درک قدرت در ارتباطات:

ـ *نظریه تلفیقی کیم:* قدرت به‌معنای توانایی فرد در انطباق و تعامل مؤثر با فرهنگ جدید برای کاهش استرس و تنش‌های فرهنگی است.

ـ *تعارف:* قدرت در ایجاد تعاملات معنادار و تقویت روابط انسانی از طریق درک متقابل و احترام به تفاوت‌ها تجلی می‌یابد.

این تفاوت‌ها نشان می‌دهد که هرچند هر دو رویکرد به بهبود ارتباطات میان‌فرهنگی می‌پردازند، اما از منظرهای متفاوتی به این موضوع نگاه می‌کنند.

۴ـ ۳ـ ۲. بررسی کارکردها و اهداف

نظریه تلفیقی کیم و تعارف، هر یک کارکردهای خاصی در جوامع دارند که بررسی تطبیقی آن‌ها می‌تواند به درک بهتر نقش این دو مفهوم در بهبود ارتباطات کمک کند.

کارکردهای نظریه تلفیقی کیم در جوامع:

۱. **سازگاری فرهنگی:** این نظریه به افراد کمک می‌کند تا با فرهنگ‌های جدید آشنا شده و خود را با آن‌ها تطبیق دهند. این امر به کاهش تنش‌ها و سوءتفاهم‌های فرهنگی منجر می‌شود؛

۲. **تسهیل تعاملات میان‌فرهنگی:** با ارائه راهکارهایی برای درک و احترام به تفاوت‌های فرهنگی، نظریه تلفیقی کیم به بهبود تعاملات میان افراد از فرهنگ‌های مختلف کمک می‌کند؛

۳. **افزایش هوش فرهنگی:** این رویکرد به توسعه مهارت‌ها و دانش لازم برای درک و مدیریت تفاوت‌های فرهنگی می‌پردازد که در محیط‌های چندفرهنگی بسیار حائز اهمیت است.

کارکردهای تعارف در جوامع

۱. **تقویت شناخت متقابل:** تعارف به‌عنوان ابزاری برای تشویق افراد به شناخت و درک یکدیگر، با هدف ایجاد همبستگی و همدلی در جامعه عمل می‌کند؛

۲. **ترویج احترام به تفاوت‌ها:** با تأکید بر پذیرش و احترام به تنوع فرهنگی و قومی، تعارف به کاهش تعصبات و تقویت روابط مسالمت‌آمیز میان افراد کمک می‌کند.

ـ **ایجاد همبستگی اجتماعی:** تعارف با تشویق به تعاملات مثبت و سازنده و با تأکید بر شناخت متقابل و احترام به تفاوت‌ها، زمینه را برای ایجاد همبستگی

اجتماعی فراهم می‌کند.

- **کاهش تنش‌های بین فرهنگی:** با تشویق به درک و پذیرش تفاوت‌های فرهنگی، تعارف می‌توانند به کاهش تنش‌ها و سوء تفاهم‌های بین فرهنگی کمک کند.
- **تقویت هویت فرهنگی:** تعارف ضمن تأکید بر درک متقابل، به حفظ و تقویت هویت‌های فرهنگی مختلف نیز کمک می‌کند.
- **بهبود روابط بین فردی:** اصول تعارف می‌توانند به بهبود کیفیت روابط بین فردی و ایجاد فضای احترام متقابل در جامعه کمک کند.

اهداف و غایات نظریه تلفیقی کیم:

۱. **ایجاد سازگاری فرهنگی:** هدف اصلی در نظریه تلفیقی کیم، تسهیل انطباق پیام‌های فرهنگی با مخاطبان جدید و کاهش سوءتفاهم‌ها و تنش‌های میان‌فرهنگی است. این هدف از طریق هماهنگی عناصر مختلف ارتباطی و تطبیق پیام‌ها با ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی جامعه میزبان تحقق می‌یابد؛

۲. **فرایند سازگاری تدریجی فرهنگی:** نظریه تلفیقی کیم بر اهمیت درک و پذیرش تدریجی فرهنگ جدید تأکید دارد. این فرایند شامل شناخت عمیق ارزش‌ها، هنجارها و الگوهای رفتاری فرهنگ میزبان است که به افراد کمک می‌کند تا سازگاری بهتری با محیط جدید پیدا کنند؛

۳. **مدیریت تنش‌های بین‌فرهنگی:** این نظریه به شناسایی و مدیریت چالش‌های روانی_ اجتماعی در فرایند انطباق فرهنگی می‌پردازد. با تمرکز بر توسعه مهارت‌های ارتباطی بین‌فرهنگی و افزایش شناخت متقابل، این رویکرد به افراد کمک می‌کند تا استرس‌های ناشی از مواجهه با فرهنگ جدید را بهتر مدیریت کنند؛

۴. **تقویت تعاملات پایدار و سازنده:** ایجاد ارتباطات پایدار و مثبت میان افراد از فرهنگ‌های مختلف یکی از اهداف کلیدی است. نظریه تلفیقی کیم با فراهم آوردن شرایطی که منجر به تعاملات سازنده می‌شود، نقش مهمی در بهبود ارتباطات میان‌فرهنگی ایفا می‌کند؛

۵. **مدیریت و هدایت اطلاعات فرهنگی:** نظریه تلفیقی کیم به دنبال مدیریت و هدایت جریان اطلاعاتی مرتبط با سازگاری فرهنگی است، به‌طوری که مخاطبان بتوانند به راحتی به منابع اطلاعاتی مورد نیاز خود دسترسی داشته باشند و فرایند یادگیری فرهنگ جدید بهبود یابد.

اهداف و غایات تعارف:

۱. **ایجاد درک متقابل**: هدف اصلی تعارف، ایجاد فهم و درک متقابل میان افراد و گروه‌های مختلف است؛

۲. **تقویت همبستگی اجتماعی**: تعارف به دنبال ایجاد پیوندهای عمیق اجتماعی و تقویت انسجام جامعه است؛

۳. **ترویج صلح و همزیستی**: در سطح کلان، تعارف به دنبال ایجاد زمینه‌های لازم برای صلح و همزیستی مسالمت‌آمیز میان فرهنگ‌ها و ملت‌ها است؛

۴. **حفظ کرامت انسانی**: تعارف بر حفظ و ارتقای کرامت انسانی از طریق احترام متقابل تأکید دارد؛

۵. **تعالی اخلاقی**: در نهایت، تعارف به دنبال ارتقای سطح اخلاقی جامعه از طریق ترویج ارزش‌های انسانی است.

مقایسه اهداف و کارکردهای نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف نشان می‌دهد که نظریه تلفیقی کیم با رویکردی عملی، بر سازگاری فرهنگی و بهبود تعاملات میان‌فرهنگی تمرکز دارد و به‌دنبال ایجاد درک مشترک و کاهش تنش‌های فرهنگی در محیط‌های چندفرهنگی است. از سوی دیگر، مفهوم تعارف بر جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی تأکید می‌کند و هدف آن ارتقای کیفیت روابط انسانی و تقویت همبستگی اجتماعی است. با وجود تفاوت‌ها، هر دو رویکرد در تلاشند تا از طریق بهبود کیفیت ارتباطات، روابطی پایدار و معنادار ایجاد کنند، هرچند که دامنه و نحوه تحقق این روابط در هر رویکرد متفاوت است.

۴ـ ۳ـ ۳. تأثیرات متقابل و نقاط همگرایی

هرچند نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف از زمینه‌های فکری متفاوتی نشأت گرفته‌اند، اما می‌توان تأثیرات متقابل و بالقوه‌ای را میان آن‌ها مشاهده کرد. این تأثیرات می‌تواند به غنی‌سازی هر دو مفهوم و ایجاد رویکردهای نوین در حوزه ارتباطات منجر شود.

۴ـ ۳ـ ۳ـ ۱. تأثیرات متقابل

۱. تأثیر تعارف بر نظریه تلفیقی کیم:

ـ **غنی‌سازی محتوا:** مفهوم تعارف می‌تواند به نظریه تلفیقی کیم کمک کند تا محتوای پیام‌ها را از لحاظ فرهنگی غنی‌تر و متناسب‌تر سازد. این امر به‌ویژه در ارتباطات میان‌فرهنگی و بین‌المللی مفید است.

ـ **افزایش اعتبار:** با بهره‌گیری از اصول تعارف، افراد می‌توانند در تعاملات

میان‌فرهنگی اعتبار و مشروعیت بیشتری کسب کنند، زیرا نشان می‌دهند که به تنوع فرهنگی و درک متقابل اهمیت می‌دهند. این رویکرد به ویژه برای مهاجران در جوامع جدید مفید است، زیرا با احترام به هنجارها و ارزش‌های فرهنگی میزبان، پذیرش اجتماعی و تعاملات مثبت را تسهیل می‌کند

- **بهبود روابط با جامعه میزبان:** اصول تعارف می‌توانند به مهاجران کمک کند تا روابط عمیق‌تر و معنادارتری با افراد جامعه میزبان ایجاد کنند. این روابط فراتر از تعاملات اولیه بوده و به شکل‌گیری اعتماد و درک متقابل در محیط‌های جدید کمک می‌کند.

۲. تأثیر نظریه تلفیقی کیم بر تعارف:

- **افزایش اثربخشی:** استفاده از رویکردهای نظریه تلفیقی کیم می‌تواند به افزایش اثربخشی پیام‌های مبتنی بر تعارف کمک کند، به‌ویژه در جوامع مدرن که با انبوهی از پیام‌ها مواجه هستند.
- **گسترش دامنه اثرگذاری:** نظریه تلفیقی کیم می‌تواند به گسترش دامنه تأثیر مفهوم تعارف کمک کند، به‌ویژه از طریق استفاده از رسانه‌های مختلف و تکنیک‌های ارتباطی نوین.
- **سیستماتیک کردن:** رویکرد سیستماتیک نظریه تلفیقی کیم می‌تواند به پیاده‌سازی مؤثرتر اصول تعارف در سطوح مختلف جامعه کمک کند.

۳. تأثیرات متقابل:

- **ایجاد مدل‌های ارتباطی جدید:** تلفیق این دو مفهوم می‌تواند به ایجاد مدل‌های ارتباطی جدیدی منجر شود که هم از لحاظ فنی کارآمد و هم از لحاظ فرهنگی اثرگذار هستند.
- **بهبود ارتباطات میان‌فرهنگی:** ترکیب اصول تعارف با رویکردهای نظریه تلفیقی کیم می‌تواند به بهبود قابل‌توجه ارتباطات میان‌فرهنگی در سطح جهانی منجر شود.
- **تسهیل ارتباطات میان‌فرهنگی:** تلفیق اصول تعارف با رویکردهای نظریه تلفیقی کیم می‌تواند تعاملات میان‌فرهنگی را بهبود بخشد و درک متقابل را در جوامع چندفرهنگی افزایش دهد. این ترکیب با تأکید بر احترام به تفاوت‌های فرهنگی و ایجاد هماهنگی در پیام‌ها، به کاهش سوءتفاهم‌ها و برقراری ارتباطات مؤثر کمک می‌کند.

بررسی این تأثیرات متقابل می‌تواند پرسش‌هایی برای پژوهش‌های بعدی درباره

تلفیق دو مفهوم و شکل‌گیری رویکردهای نوین ارتباطی مطرح کند.

۵. بحث

۵ـ ۱. خلاصه یافته‌های اصلی تحلیل تطبیقی

این پژوهش به بررسی تطبیقی نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف در اسلام پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که با وجود تفاوت‌های بنیادین در خاستگاه و اهداف، این دو رویکرد دارای نقاط اشتراک و ظرفیت‌های همگرایی قابل‌توجهی هستند. هر دو رویکرد به‌دنبال بهبود کیفیت ارتباطات و تقویت همبستگی اجتماعی هستند، اگرچه به شیوه‌ها و اهداف متفاوتی دست می‌یابند.

در سطح مبانی نظری، هر دو رویکرد بر اهمیت ارتباط مؤثر، توجه به مخاطب و هماهنگی در پیام تأکید دارند. ارتباط مؤثر به‌عنوان یک اصل اساسی، در هر دو رویکرد برای تسهیل انتقال پیام و ایجاد ارتباطات پایدار اهمیت دارد. توجه به مخاطب نیز در هر دو مفهوم به‌عنوان محور فرایند ارتباطی در نظر گرفته می‌شود. البته در نظریه تلفیقی کیم، این توجه عمدتاً به‌منظور درک نیازها و انتظارات مخاطب و بهبود کیفیت پیام‌ها صورت می‌گیرد، در حالی که در تعارف، تمرکز بر شناخت متقابل و ایجاد روابط معنادار است.

با این حال، تفاوت‌های اساسی نیز میان این دو مفهوم در هدف از ارتباط، نوع رویکرد هر کدام به موضوع تنوع فرهنگی و درک مفهوم قدرت در فرایند ارتباط وجود دارد:

نوع نگرش به هدف ارتباط: نظریه تلفیقی کیم، ارتباط را به‌عنوان فرایندی برای تسهیل سازگاری فرهنگی و انطباق روانی ـ اجتماعی افراد در نظر می‌گیرد، در حالی که تعارف، ارتباط را به‌عنوان هدف ذاتی برای ارتقای کیفیت روابط انسانی و رشد اجتماعی در نظر می‌گیرد.

نوع رویکرد به تنوع فرهنگی: نظریه تلفیقی کیم به دنبال ایجاد راهکارهایی برای تسهیل فرایند سازگاری افراد با محیط‌های فرهنگی جدید است و بر کسب مهارت‌های ارتباطی بین‌فرهنگی تأکید دارد، در حالی که تعارف، به‌دنبال پذیرش و ارزش‌گذاری بر تفاوت‌های فرهنگی و انسانی است و از تنوع فرهنگی به‌عنوان فرصتی برای یادگیری و همبستگی بیشتر استفاده می‌کند.

درک قدرت: در نظریه تلفیقی کیم، قدرت به‌معنای میزان انعطاف و توانایی مأنوس

شـدن و انطبـاق بـا فرهنـگ میزبـان از طریـق جهت‌دهـی بـه پیام‌هـا و فرایندهـای ارتباطـی اسـت. در مقابـل، در مفهـوم تعـارف، قـدرت به‌عنـوان توانایـی ایجـاد تعامـلات مثبـت، تقویـت همبسـتگی اجتماعـی و افزایـش درک متقابـل تعریـف می‌شـود.

ایـن تحلیـل نشـان می‌دهـد کـه بـا وجـود تفاوت‌هـای مهـم در ماهیـت و اهـداف، هـر دو رویکـرد بـر اهمیـت ایجـاد روابـط پایـدار و معنادار تأکیـد دارند. بـه همین دلیل، بررسـی نقاط اشـتراک و تفاوت‌هـای ایـن دو رویکـرد می‌توانـد بـه توسـعه مدل‌هـای ارتباطـی جدیـدی منجر شـود کـه هـم از لحـاظ کارایـی فنـی و هـم از لحـاظ عمـق فرهنگی مؤثر باشـند.

۵ـ ۲. پاسخ به سؤالات پژوهش

در این بخش، پاسخ به چهار پرسش پژوهش به همان ترتیب طرح آن‌ها ارائه می‌شود.

۱. مفاهیم و اصول کلیدی در نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف در اسلام کدام‌اند؟

نظریـه تلفیقـی کیـم فراینـد سـازگاری مهاجـران بـا جامعـه میزبـان را توضیـح می‌دهـد و بـر ارتبـاط، یادگیـری و تحـول تدریجـی تأکیـد دارد. تعـارف، در خوانـش قرآنـی ایـن پژوهـش، بـر شـناخت متقابـل، احتـرام بـه تفاوت‌هـای انسـانی و شـکل‌گیری پیوندهـای اجتماعـی اسـتوار اسـت.

۲. چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی میان نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف در اسلام وجود دارد؟

- وجـه اشـتراک اصلـی دو رویکـرد، تأکیـد بـر تعامـل و فهـم دیگـری اسـت. تفـاوت آن‌هـا بـه خاسـتگاه، واحـد تحلیـل و هـدف ارتبـاط بازمی‌گـردد: نظریـه کیـم فراینـد سـازگاری فـرد بـا محیـط تـازه را بررسـی می‌کنـد؛ تعـارف، اصلـی اخلاقـی و اجتماعی بـرای شـناخت متقابـل و تقویـت روابـط انسـانی اسـت.
- بنابرایـن، ایـن دو رویکـرد ظرفیـت گفت‌وگـو و تکمیـل یکدیگـر را دارنـد، امـا تعـارف را نبایـد معـادل نظریـه سـازگاری میان‌فرهنگی دانسـت.

۳. کارکردها و اهداف هر یک از این مفاهیم در جوامع چیست؟

کارکردهای نظریه تلفیقی کیم:

۱. **سـازگاری فرهنگـی:** ایـن نظریـه بـه مهاجـران کمـک می‌کنـد تـا بـا یادگیـری هنجارها و ارزش‌هـای فرهنـگ میزبـان، خـود را بـا آن انطبـاق دهنـد و از تنش‌هـای فرهنگی بکاهنـد.

۲. **تسـهیل تعامـلات میان‌فرهنگـی:** بـا ارائـه راهکارهایـی بـرای احتـرام بـه تنـوع فرهنگـی، نظریـه تلفیقـی کیـم بـه بهبـود ارتبـاط میـان افـراد از فرهنگ‌هـای مختلـف کمـک می‌کنـد.

۳. **مدیریت استرس فرهنگی:** نظریه تلفیقی کیم با ارائه راهبردهایی برای کاهش استرس ناشی از تضادهای فرهنگی، فرایند سازگاری را برای مهاجران آسان‌تر می‌کند.

کارکردهای تعارف:

۱. **تقویت شناخت متقابل:** تعارف به ایجاد درک و شناخت بهتر میان افراد از فرهنگ‌های مختلف منجر می‌شود؛

۲. **ترویج تعاملات مثبت:** با تأکید بر ادب و احترام، تعارف به ایجاد روابط انسانی معنادار کمک می‌کند؛

۳. **کاهش تنش‌های فرهنگی:** با احترام به تفاوت‌های فرهنگی، تعارف از بروز سوءتفاهم‌ها و تعصبات میان‌فرهنگی جلوگیری می‌کند؛

۴. چگونه می‌توان از ظرفیت‌های هر دو رویکرد برای بهبود ارتباطات میان‌فرهنگی بهره گرفت؟

۱. **هم‌افزایی میان تطبیق فرهنگی و تعامل مثبت:** چارچوب کیم می‌تواند به شناسایی نیازهای ارتباطی افراد در فرایند سازگاری با جامعه میزبان کمک کند؛ اصول تعارف نیز بر احترام متقابل و شناخت طرفین تأکید می‌گذارند. کنار هم قرار دادن این دو وجه می‌تواند مبنایی برای پیشنهاد چارچوبی تلفیقی فراهم آورد؛

۲. **کاهش سوءتفاهم‌های فرهنگی:** در چنین چارچوبی، توجه به تفاوت‌های فرهنگی و انتخاب شیوه‌های ارتباطی متناسب می‌تواند احتمال سوءتفاهم را کاهش دهد و تعامل را تسهیل کند؛ این پیامدها در مقاله به‌عنوان ظرفیت نظری مطرح‌اند، نه یافته‌ای که با داده‌های تجربی آزموده شده باشد؛

۳. **ایجاد مدل‌های ارتباطی ترکیبی:** کارآمدی پیشنهاد تلفیق این دو رویکرد باید در پژوهش‌های تجربی و در جوامع گوناگون سنجیده شود.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بر اساس یافته‌های این پژوهش، پیشنهادهای زیر برای مطالعات آینده ارائه می‌شود تا بتوان درک عمیق‌تری از تلفیق نظریه تلفیقی کیم و مفهوم تعارف در اسلام به‌دست آورد:

۱. بررسی تجربی چارچوب پیشنهادی: انجام مطالعات تجربی در بسترهای واقعی برای سنجش اثربخشی چارچوبی که از نظریه تلفیقی کیم و اصول تعارف بهره می‌گیرد. این پژوهش‌ها می‌توانند کارایی و پیامدهای عملی این رویکرد را

برای بهبود کیفیت ارتباطات و تعاملات میان‌فردی ارزیابی کنند؛

۲. مطالعات میان‌فرهنگی: سنجش کاربردپذیری مدل‌های ترکیبی در بسترهای فرهنگی گوناگون و مقایسه نتایج. چنین مطالعاتی می‌توانند نشان دهند که این مدل در جوامع مختلف و با توجه به تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی تا چه اندازه کارآمد است؛

۳. توسعه مدل‌های ارتباطی جدید: طراحی و توسعه مدل‌هایی که اصول تعارف را با رویکردهای نظریه تلفیقی کیم ادغام کنند. این مدل‌ها باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که هم هماهنگی و اثربخشی نظریه تلفیقی کیم را داشته باشند و هم عمق فرهنگی و ارزش‌های اجتماعی تعارف را حفظ کنند؛

۴. مطالعات طولی: انجام مطالعات طولی برای بررسی تأثیرات بلندمدت استفاده از رویکرد ترکیبی بر عملکرد فردی، بهبود روابط اجتماعی و تقویت همبستگی میان‌فرهنگی. این نوع مطالعات می‌توانند نشان دهند که چگونه این رویکرد ترکیبی در طول زمان می‌تواند به پایداری ارتباطات و رشد اجتماعی منجر شود؛

۵. بررسی سایر مفاهیم اسلامی: مطالعه تطبیقی سایر مفاهیم اسلامی با نظریه‌های مدرن ارتباطی برای یافتن نقاط همگرایی احتمالی و کشف ظرفیت‌های جدید برای توسعه مدل‌های ارتباطی جامع‌تر. این مطالعات می‌توانند به غنی‌سازی بیشتر هر دو حوزه یافتن مدل‌هایی کمک کنند که هم با اصول ارتباطات مدرن سازگار باشند و هم با ارزش‌های فرهنگی و دینی هماهنگ باشند.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

منابع و مآخذ

ارزانی، حبیب‌رضا و حامد اهتمام (۱۳۹۴). الگوی ارتباطات میان‌فرهنگی مسلمانان با مسیحیان در قرآن کریم، الهیات تطبیقی، ۶ (۱۴)، ۸۹ـ۱۰۶.

جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۸). تفسیر موضوعی قرآن کریم: دین و دنیا. قم: نشر اسراء.

جوادی آملی، عبدالله (۱۳۹۲). تفسیر موضوعی قرآن کریم: وحی و نبوت. قم: نشر اسراء.

جمشیدی، حسن، سلطانی‌نژاد، حسن و منصور بیات (۱۳۹۵). نقش عوامل زمینه‌ساز گفتگوی ادیان در آموزه‌های قرآن. مطالعات میان‌فرهنگی، ۳ (۷)، ۸۳ـ۱۰۷.

خورشیدنام، سیدمحمد (۱۳۸۹). مؤلفه‌های ارتباطات میان‌فرهنگی با تأکید بر آیات قرآن. فصلنامه مطالعات قرآنی، ۲۲، ۷۵ـ۹۵.

غمامی، سیدمحمدعلی و اصغر اسلامی‌تنها (۱۳۹۵). همشناسی فرهنگی؛ الگوی قرآنی ارتباطات میان‌فرهنگی. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.

غمامی، سیدمحمدعلی و اصغر اسلامی‌تنها (۱۴۰۱). «همشناسی فرهنگی» به‌مثابه الگوی ارتباطات میان‌فرهنگی در قرآن؛ رویکردی تطبیقی. مطالعات فرهنگ ـ ارتباطات، ۲۳ (۵۷)، ۷ـ۳۰.
doi: 10.22083/jccs.2021.184556.2796

قبادنژاد، محسن و مریم رحیمی (۱۳۹۶). بررسی تطبیقی دیدگاه اسلام و رویکردهای غربی درباره ارتباطات میان‌فرهنگی. در مجموعه مقالات دومین همایش ملی الگوهای نوین مدیریت هوشمندی سازمانی. تهران.

مطهری، مرتضی (۱۳۸۹ الف). تعارف: اجتماع و تاریخ. تهران: صدرا.

مطهری، مرتضی (۱۳۸۹ ب). انسان و ایمان. تهران: صدرا.

مکارم شیرازی، ناصر (۱۴۲۶ هـ. ق). تفسیر نمونه. قم: دارالکتب الاسلامیه.

طباطبایی، محمدحسین (۱۴۱۷ هـ. ق). المیزان فی تفسیر القرآن. قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

Ady, J. C. (1995). Toward a differential demand model of sojourner adjustment. In R. L. Wiseman (Ed.), Intercultural communication theory (pp. 92-114). Thousand Oaks, CA: Sage.

al-Jabiri, M. A. (2001). Al-‘aql al-akhlaqi al-‘arabi: Dirasat tahliliyya naqdiyya li-nuzum al-qiyam fi al-thaqafa al-‘arabiyya [The Arab ethical mind: A critical analytical study of value systems in Arab culture]. Beirut: Center for Arab Unity Studies. **[In Arabic]**

Arzani, H., & Ehtemam, H. (2015). The pattern of intercultural communication between Muslims and Christians in the Holy Quran. Comparative Theology, 6(14), 89-106. **[In Persian]**

Baker, W. (2024). Intercultural communication. ELT Journal, 78(2), 212-215. https://doi.org/10.1093/elt/ccad040

Berry, J. W. (1980). Acculturation as varieties of adaptation. In A. M. Padilla (Ed.), Acculturation: The-

ory, models and some new findings (pp. 9-25). Boulder, CO: Westview Press.

Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. Applied Psychology, 46(1), 5-34. https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. Qualitative Research Journal, 9(2), 27-40. https://doi.org/10.3316/QRJ0902027

Collier, D. (1993). The comparative method. In A. W. Finifter (Ed.), Political science: The state of the discipline II (pp. 105-119). Washington, DC: American Political Science Association.

Ghamami, S. M. A., & Islami Tanha, A. A. (2016). Hamshenasi-ye farhangi; olgoo-ye Qurani-ye ertebatat-e mian-farhangi [Cultural self-identification: A Quran-based model of intercultural communication]. Tehran: Research Institute for Culture, Art and Communication. **[In Persian]**

Ghamami, S. M. A., & Islami Tanha, A. A. (2019). Ertebatat-e mian-farhangi: elzamat, mavaane' va rahkarha dar Qur'an-e Karim [Intercultural communication: requirements, barriers, and strategies in the Holy Quran]. Tehran: Research Institute for Culture, Art and Communication. **[In Persian]**

Ghamami, S. M. A., & Islami Tanha, A. A. (2022). Hamshenasi-ye farhangi be masabe-ye olgoo-ye ertebatat-e mian-farhangi dar Qur'an; roykardi tatbighi [Cultural self-identification as an intercultural communication model in the Qur'an: A comparative approach]. Journal of Culture-Communication Studies, 23(57), 7-30. https://doi.org/10.22083/JCCS.2021.184556.2796 **[In Persian]**

Ghobadnejad, M., & Rahimi, M. (2017). Barrasi-ye tatbighi-ye didgah-e Eslam va roykardhaye gharbi darbare-ye ertebatat-e mian-farhangi [A comparative study of Islamic and Western approaches to intercultural communication]. In Proceedings of the 2nd National Conference on Modern Patterns of Organizational Intelligence Management. Tehran. **[In Persian]**

Gordon, M. M. (1964). Assimilation in American life: The role of race, religion, and national origins. New York, NY: Oxford University Press.

Gudykunst, W. B., & Kim, Y. Y. (2003). Communicating with strangers: An approach to intercultural communication (4th ed.). New York, NY: McGraw-Hill.

Horton, D., & Wohl, R. R. (1956). Mass communication and para-social interaction: Observations on intimacy at a distance. Psychiatry, 19(3), 215-229. https://doi.org/10.1080/00332747.1956.11023049

Jamshidi, H., Soltaninejad, H., & Bayat, M. (2016). Naqsh-e anaser-e zaminesaz-e goftegou-ye adyan dar amoozeh-haye Qur'an [The role of factors facilitating interreligious dialogue in Quranic teachings]. Motale'at-e Mian-Farhangi (Intercultural Studies), 3(7), 83-107. **[In Persian]**

Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Horenczyk, G., & Schmitz, P. (2003). The interactive nature of acculturation: Perceived discrimination, acculturation strategies, and psychological and sociocultural adjustment among immigrant adolescents. International Journal of Intercultural Relations, 27(1), 79-97. https://doi.org/10.1016/S0147-1767(02)00061-5

Javadi Amoli, A. (2009). Tafsir-e mozoo'i-ye Qur'an-e Karim: Din va donya [Thematic exegesis of the Holy Quran: Religion and life]. Qom: Nashr-e Asra. **[In Persian]**

Javadi Amoli, A. (2013). Tafsir-e mozoo'i-ye Qur'an-e Karim: Vahy va nobovat [Thematic exegesis of the Holy Quran: Revelation and prophecy]. Qom: Nashr-e Asra. **[In Persian]**

Khorshidnam, S. M. (2010). Components of cross-cultural communication with emphasis on Quranic verses. Faslnameh Motale'at-e Qurani (Quranic Studies Quarterly), 22, 75-95. **[In Persian]**

Kim, Y. Y. (2001). Becoming intercultural: An integrative theory of communication and cross-cultural adaptation. Thousand Oaks, CA: Sage.

Krippendorff, K. (2018). Content analysis: An introduction to its methodology (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Lazarus, R. S. (1966). Psychological stress and the coping process. New York, NY: McGraw-Hill.

Lijphart, A. (1971). Comparative politics and the comparative method. Comparative Politics, 3(2), 163-185. https://doi.org/10.2307/421250

Makarem Shirazi, N. (2005). Tafsir-e Nemooneh [Sample exegesis]. Qom: Dar-al-Kotob al-Eslamiyeh. **[In Persian]**

Motahhari, M. (2010a). Taarof: Ejtema va tarik [Taarof: society and history]. Tehran: Sadra Publications. **[In Persian]**

Motahhari, M. (2010b). Ensan va iman [Man and faith]. Tehran: Sadra Publications. **[In Persian]**

Nadeem, M. U., Mohammed, A. M., & Dalib, S. M. (2020). Retesting integrative theory of cross-cultural adaptation: A case of Pakistani students in Malaysia. International Journal of Intercultural Relations, 74, 17-29. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2019.10.004

Nasr, S. H. (2003). Islam: Religion, history, and civilization. New York, NY: HarperOne.

Ragin, C. C. (2014). The comparative method: Moving beyond qualitative and quantitative strategies. Berkeley, CA: University of California Press.

Sarwari, A. Q., Adnan, H. M., Rahamad, M. S., & Abdul Wahab, M. N. (2024). The requirements and importance of intercultural communication competence in the 21st century. SAGE Open, 14(2), 21582440241243119. https://doi.org/10.1177/21582440241243119

Spicer, E. H. (1968). Acculturation. In D. L. Sills (Ed.), International encyclopedia of the social sciences (Vol. 1). New York, NY: Macmillan.

Stonequist, E. V. (1937). The marginal man: A study in personality and culture conflict. New York, NY: Charles Scribner's Sons.

Tabatabai, M. H. (1996). Al-Mizan fi tafsir al-Qur'an [Balance in the exegesis of the Qur'an]. Qom: Jame'e Modarresin. **[In Persian]**

Ward, C., Bochner, S., & Furnham, A. (2001). The psychology of culture shock (2nd ed.). Hove, UK: Routledge.

Ward, C., & Kennedy, A. (1994). Acculturation strategies, psychological adjustment, and sociocultural competence during cross-cultural transitions. International Journal of Intercultural Relations, 18(3), 329-343. https://doi.org/10.1016/0147-1767(94)90036-1

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.